

EGY ÚJ KÁRFELELŐSSÉGI JOGINTÉZMÉNY – A POLGÁRI PERES ELJÁRÁS ELHÚZÓDÁSÁVAL KAPCSOLATOS VAGYONI ELÉGTÉTEL

<https://doi.org/10.51783/ajt.2022.2.01>

Az Országgyűlés 2021. június 15. napján fogadta el a polgári peres eljárás elhúzódsával kapcsolatos vagyoni elégtétel érvényesítéséről szóló 2021. évi XCIV. törvényt (továbbiakban: Pevtv.), amely 2022. január 1. napján lépett hatályba. A jogszabállyal együtt született új jogintézmény, a vagyoni elégtétel pedig nemcsak a polgári eljárásjog szempontjából kiemelt jelentőségű, hanem annak emberi jogi és alkotmányjogi vonatkozásai miatt, valamint a vonatkozó Emberi Jogok Európai Bírósága (EJEB) ítélete miatt még nemzetközi szempontból is releváns. A bíróságok régi/új kihívások előtt állnak a törvény hatálybalépésével. A tanulmány az új jogintézmény elméleti kérdései mellett a Pevtv. leíró jellegű bemutatására is törekszik, az egyes olyan szakaszok kapcsán felmerülő kérdések és az azokra adható válaszok – terjedelmi okokból azonban nyilvánvalóan nem mindenre kiterjedő – ismertetésével, amelyek gyakorlati értelmezése esetleg vitás vagy kevésbé egyértelmű lehet. Mindezt teszi azzal a céllal, hogy a gyakorlati jogalkalmazáshoz is adalékokkal szolgáljon. Az elméleti háttér, az értelmezési keret, a ténybeli (és szabályozási) előzmények rövid ismertetését követően a tanulmány fő gondolati íve tehát az értékelő módszertant követi, a feltett kérdésekre szakmailag korrekt válaszok és lehetséges bírálatok felvetésének céljával.

1. BEVEZETÉS, ELŐZMÉNYEK RÖVIDEN

Az észszerű időn belüli eljáráshoz való joggal összefüggésben az EJEB egy 2015. október 16-án jogerőre emelkedett, pilot judgment eljárás keretében hozott ítéletben, a Gászó kontra Magyarország ügyben felhívta¹ hazánkat arra, hogy ezzel kapcsolatban hatékony jogorvoslati rendszert dolgozzon ki.

Az EJEB az ítéletben – azon túl, hogy a konkrét ügyben megállapította az észszerű időn belüli elbírálásra vonatkozó követelmény megsértését, és kártérítést ítelt meg a kérelmezőnek² – általánosságban is deklarálta, hogy eljárások elhúzódsa vonatkozásában a Magyarországgal szemben megállapított jogsértések alapján visszatérő

* Bírósági titkár, Debreceni Törvényszék, 4025 Debrecen, Széchenyi u. 9.; PhD-hallgató, DE Marton Géza Állam-és Jogtudományi Doktori Iskola, 4028 Debrecen, Kassai út 26. E-mail: BodaZoltan@debrecen.birosag.hu.

¹ Gászó v. Hungary (48322/12.).

² További marasztalásokra lásd pl.: Magyar László v. Hungary (73593/10) 60–66. pont; Süveges v. Hungary (50255/12) 117–128. pont.

További ügyekről lásd bővebben: CZINE Ágnes – SZABÓ Sándor – VILLÁNYI József: *Strasbourg-i ítéletek a magyar büntetőeljárásban* (Budapest: HVG-ORAC 2008) 423–427.

probléma van,³ az az EJEE-vel ellentétes gyakorlat alapján áll fenn.⁴ Így az EJEB előírta Magyarországnak, hogy haladéktalanul, de legkésőbb az ítélet véglegessé válásától számított egy éven belül – azaz 2016 októberéig – olyan jogorvoslatot vagy jogorvoslat-együttest vezessen be a nemzeti jogrendszerébe, amely megfelel az EJEE követelményeinek, és az EJEB esetjogában lefektetett elvekkel összhangban valóban hatékonyan képes kezelni a túlzottan hosszú eljárások kérdését, az eljárás elhúzódása miatti egyezményesértéseket.

Ilyen előzményeket követően az elhúzódó eljárások okozta alapjogsértésekkel szembeni hatékony jogorvoslat megteremtése érdekében a magyar Kormány 2018. október 19. napján nyújtotta be a T/2923. számú törvényjavaslatot, „Az egyes bírósági eljárások elhúzódásával kapcsolatos vagyoni elégtétel érvényesítéséről” címmel. A Javaslat a bírósági eljárás észszerű határidőn belül történő befejezéséhez fűződő alapvető jogot speciális jogvédelem alá kívánta volna helyezni, azzal, hogy szabályozza az alapjogsérelem vagyoni (pénzbeli) elégtétellel történő kompenzálását, illetve az ennek érvényesítését lehetővé tevő eljárást. A Javaslat szerint az újfajta jogvédelem önálló, *sui generis* jogintézményként, alapvető jogának sérelmére tekintettel illetve volna meg a bírósági eljárásban félként vagy terheltként részt vett személyt. Az alapjog megsértésének tényállását úgy határozta meg, hogy egyrészt megállapította azt az időtartamot, ami feltétlenül elégségesnek kell bizonyuljon a bírósági eljárás befejezéséhez, másrészt kimondta, hogy a bírósági eljárásban ennek meghaladása az, amely a vagyoni elégtétel megállapítását indokolttá teszi. A Javaslat a polgári peres eljárások befejezéséhez ötéves, a közigazgatási perek, illetve – két kivétellel – a büntetőeljárások befejezéséhez hároméves időtartamot nyilvánított feltétlenül elégségesnek.⁵

Azonban ennek a törvényjavaslatnak az elfogadására sem került sor, tehát továbbra is adós volt a magyar állam az EJEB-nek a hatékony jogorvoslati lehetőség kidolgozásával.

2021. május 11. napján azonban a fenti javaslatot szinte egy az egyben alapul vevő, új, ugyanakkor csak a polgári eljárásokra leszűkítő törvényjavaslatot nyújtottak be: a polgári peres eljárás elhúzódásával kapcsolatos vagyoni elégtétel érvényesítéséről címmel. Ennek elfogadására már sor került, és kihírdették a 2021. évi XCIV. törvényt (Pevtv.).

Az előzményeket illetően rögzíthető még, hogy az alapjogsérelem kapcsán egészen 1997. szeptember 30-ig szabályozatlanság állt fenn. 1997. október 1. napjától 1999. december 31-ig a régi Bszi. (1997. évi LXVI. törvény) 9. §-a mondta ki, hogy mindenkinek joga van ahhoz, hogy bírói útra tartozó ügyét független és pártatlan bíróság tisztességes eljárás során és észszerű határidőn belül bírálja el. Az 1999. évi CX törvény 2. §-ával iktatták be a régi Pp. 2. §-át, amelynek (1) bekezdése szerint

³ Az Egyezmény intézményei már megállapították, hogy Magyarországon nem áll rendelkezésre hatékony jogorvoslat a polgári eljárások elhúzódásával szemben (lásd: Bartha v. Hungary [33486/07] 21. bek.).

⁴ Szemléletes, hogy 2015. május 1-jéig több mint kétszáz olyan ítélet született, amely a polgári eljárások túlzott hosszára figyelemmel az Egyezmény Magyarország általi megsértését állapította meg.

⁵ T/2923. számú törvényjavaslat, Általános indoklás 14–15. o.

a bíróságnak az a feladata, hogy – összhangban az 1. §-ban foglaltakkal – a feleknek a jogviták elbírálásához, a perek tisztességes lefolytatásához és észszerű időn belül történő befejezéséhez való jogát érvényesítse. 2003. július 1-jétől vezették be a (3) bekezdésben a méltányos elégtételt biztosító kártérítést (2014. március 15-től sérelemdíj). Az új Pp. hatálybalépésével azonban ismét az elmaradt egyéb jogalkotás folytán a szabályozatlansággal kellett szembesülni.

2. ELMÉLETI ELŐKÉRDÉSEK: KÁRFELELŐSSÉG, AZ ALAPJOG ÉS A SZEMÉLYISÉGI JOGOK SÉRELMEVEL KAPCSOLATOS IGÉNYÉRVÉNYESÍTÉS PROBLÉMÁJA

2.1. KIINDULÓPONT

Az észszerű időn belüli eljáráshoz való jog megsértése miatti felelősség kérdésköre mind ez idáig eltérő véleményeket szült nemcsak a jogalkotási folyamatok szintjén, hanem a hazai jogalkalmazásban is. Mindez talán annak is köszönhető, hogy a közhatalom gyakorlása miatt viselt magánjogi felelősség kérdése elkerülhetetlenné teszi, hogy a közjog és a magánjog dogmatikai megközelítései együttesen jelenjenek meg.⁶

Az alapvetően magánjogi vonatkozású kárfelelősség témája a közhatalmat illetően nem dolgozható fel közjogi (azon belül pedig elsősorban alkotmányjogi) elemek szerepeltetése nélkül, hiszen a közhatalmi berendezkedés, a hatalom alkotmányos korlátai szükségszerűen alkotmányossági területekre vezetnek el.⁷ Ennek oka, hogy a közhatalom cselekményei – bár érvényes rájuk a jogellenes károkozás tilalmának követelménye – nem magánjogi jogszabályok megengedett határai között zajlanak, hanem közjogi jogszabályok által meghatározott feladat- és hatáskörökön nyugszanak.⁸

Mindenesetre az állam alapjogvédelmi kötelezettsége elkerülhetetlenné teszi a közhatalom magánjogi felelősségre vonhatóságának biztosítását, ezáltal az ilyen mechanizmus szükségszerűen a közhatalom kontrollját látja el.⁹ A bírói döntéshez való jog tulajdonképpen két eltérő igazságszolgáltatási csatornát takar: az egyik a

⁶ VARGA Zs. András: *Ombudsman, ügyész, magánjogi felelősség. Alternatív közigazgatási kontroll Magyarországon* (Budapest: Pázmány Press 2012) 217.

⁷ BORBÁS Beatrix: „Néhány gondolat a közhatalmi kárfelelősségről” in BORBÁS Beatrix (szerk.): *Immunitási tünetek a közhatalmi kárfelelősség körében* (Budapest: Dialóg Campus 2018) 58.

⁸ F. ROZSNYAI Krisztina – ISTENES Attila: „Gondolatok a közigazgatási jogkörben okozott kár megtérítése iránti igény érvényesítésének új lehetőségeiről” *Jogtudományi Közöny* 2017/12. 562. BORBÁS Beatrix is a közhatalom gyakorlásáért viselt kárfelelősséget a közjog és a magánjog keresztmetszetében vizsgálja, amikor a károkozás jogellenességének kérdését és összefüggését a felróhatósággal részletesen elemzi. (Lásd bővebben: BORBÁS Beatrix: „A közhatalom kárfelelősségéről a felelőségi premisszák szemszögéből – különös tekintettel a felróhatósági kritériumra” *Jogtudományi Közöny* 2011/4. 232–242.)

⁹ VARGA Zs. András: „Az ügyészégi jogkörben okozott kárért viselendő felelősség. Módszertani és dogmatikai sajátosságok” in BORBÁS Beatrix (szerk.): *Immunitási tünetek a közhatalmi kárfelelősség körében* (Budapest: Dialóg Campus 2018) 165.

formális¹⁰ vagy eljárási jogorvoslathoz való jog, másfelől az a lehetőség, hogy az érintett egy új, rendszerint magánjogi eljárást kezdeményezzen egy szabálytalan közjogi döntés következményeinek érdemi orvoslása miatt. Utóbbi – az anyagi jogvédelem – nem érinti tehát a szóban forgó hibás döntés érvényességét, ugyanakkor alkalmas arra, hogy a bekövetkezett károkat vagy erkölcsi hátrányokat kiküszöbölje. A bírói döntéshez való jognak ez a kettős természete azzal jár, hogy a jelentősége is kettős: önmagában is alapvető jogként jelenik meg, egyszerismind más alapvető jogok fontos biztosítója is.¹¹

A közhatalom-gyakorlók elszámoltathatóságának sok összetevője és módja vitatható elméleti és gyakorlati szempontból egyaránt, de ezek a viták előbb-utóbb mindig a kártérítésre vonatkozó szabályokhoz vezetnek el bennünket.¹²

Az észszerű időn belüli eljáráshoz való jog determinálása az alkotmányos jogrend alapköve,¹³ egyrészt a vonatkozó rendelkezések normatív szabályozásával, a formális garanciák kategorikus kodifikálásával, másrészt az azok hatékony érvényesülését elősegítő intézkedések érvényesítésével.¹⁴ A bírósági eljárások vonatkozásában egy több összetevős, komplex, dinamikus rendszer jelenik meg,¹⁵ ahol az alapvető összetevők nagy vonalakban a jogszabályi keretek, a szervezeti formák és jellegzetességek, az infrastrukturális háttér, valamint az eljáró bírák személyi attribútumai.¹⁶

A tisztességes eljáráson belül az észszerű időn belüliség követelménye az igazságszolgáltatás valamennyi ágában, így a polgári (és a büntető) ítélkezéssel összefüggésben is ténylegesen érvényesítendő alapjogot kell hogy jelentsen akként, hogy egyértelmű, a jogi szabályozásban is megjelenő érvényesíthető igény is, valamint a gyakorlatban is „kikényszeríthető” vagy „ellentételezhető” kötelezettség legyen.¹⁷

¹⁰ Erről lásd bővebben: Hilarie BARNETT: *Constitutional & Administrative Law* (London – New York: Routledge–Cavendish 2009) 65–67.; Paul CRAIG: *Administrative Law*. (London: Sweet & Maxwell 2008); Roger ERRERA: „Dicey and French Administrative Law. A Missed Encounter?” *Public Law* No. 695. 1985. 695–707.; Martina KÜNNECKE: *Tradition and Change in Administrative Law* (Berlin – Heidelberg – New York: Springer 2007) 1–137.; Mahendra P. SINGH: *German Administrative Law in Common Law Perspective* (Berlin – Heidelberg – New York: Springer 2001) 119–242.

¹¹ VARGA Zs. (9. lj.) 165.

¹² VARGA Zs. (9. lj.) 181.; Tom CORNFORD: *Towards a Public Law of Tort* (Hampshire: Ashgate 2008) 236., <https://doi.org/10.4324/9781315550657>; Carol HARLOW: „European Governance and Accountability” in Nicholas BAMFORTH – Peter LEYLAND (szerk.): *Public Law in a Multi-Layered Constitution* (Oxford–Portland: Hart 2003) 94., <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780199245970.003.0008>; Paul CRAIG – Adam TOMKINS: *The Executive and Public Law. Power and Accountability in Comparative Perspective* (Oxford: Oxford University Press 2006) 7.

¹³ KISS Daisy: „A fair eljárás” in PAPP Zsuzsanna (szerk.): *A magyar polgári eljárásjog a kilencvenes években és az EU jogharmonizáció* (Budapest: Eötvös 2003) 136.

¹⁴ RAINER Lilla: Az észszerű időn belüli befejezés követelménye a polgári perben. PhD-értekezés (műhelyvitára készített változat). KRE Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola, Budapest, 2021. 8.

¹⁵ Silke BAUMANN: *Der Beschleunigungsgrundsatz im Strafverfahren. Die Verfahrensüberlange und ihre Rechtsfolgen* (Baden-Baden 2011) 39., <https://doi.org/10.5771/9783345234021>.

¹⁶ RAINER (14. lj.) 9.

¹⁷ Az Alkotmánybíróság az Alaptörvény XXVIII. cikk (1) bekezdésével többek között a következőket emelte ki: magában foglalja a bírósághoz fordulás jogát, másrészt eljárási garanciákat követel meg. A bírósághoz fordulás joga azt a kötelezettséget rója az államra, hogy a polgári jogi, munkajogi jogok és kötelezettségek (jogviták) elbírálására bírói utat biztosítson. Rámutatott arra, hogy önmagában a bírói út igénybevételének formális biztosítása sem elegendő az eljárási garanciák tel-

Az észszerű időn belüli eljáráshoz való jog azonban alapvető joggá, alapjoggá, vagyis valódi jogi kategóriává akkor válik, ha az állam elismeri és érvényesülését biztosítja többek között azzal, hogy bíróság előtt kikényszeríthetővé teszi:¹⁸ az állam feladata az alapjogok megfelelő törvényi szabályozása, jogi és intézményi garanciák kiépítése is.¹⁹

Téglási András szerint „[a]z alapjogok elsődleges célja, rendeltetése ugyanis az, hogy korlátok közé szorítsák a közhatalmat, vagyis röviden: az államhatalom korlátozása.”²⁰ Az alapjogvédelem intézményrendszerének kötelező minimumát pedig a bírói jogérvényesítés jelenti, ami tehát nem mellőzhető a fórumrendszerből. A bírói alapjogvédelem azt jelenti, hogy „alkotmányosan garantált független jogállású szervek, formalizált, garanciákkal övezett eljárásban, jogilag kötelező, kikényszeríthető döntési jogkör birtokában” biztosítják az alapjogok érvényesülését.²¹ Fontos tehát kiemelni, hogy a nem bírói típusú védelmét biztosító intézmények annak ellenére nem válthatják ki, és nem is helyettesíthetik a bírói jogvédelmet, hogy az Alaptörvény – szemben a korábbi Alkotmány 70/K. §-ával – már nem tartalmaz kifejezett rendelkezést az alapjogok bírói úton történő kikényszerítéséről: a bírói út igénybevételének lehetősége úgy jelenik meg az Alaptörvény XXVIII. cikkében mint a szükségességi-arányossági alapjogi teszt által korlátozható jogosultság,²² rögzítve az alkotmánykonform értelmezést a bírói alapjogvédelemben.²³

Az alapjog érvényesülésével kapcsolatban azonban más-más vélemények vannak annak kapcsán, hogy a polgári jog által kínált lehetőségek az igényérvényesítést hogyan teszik lehetővé.

Jakab András és Vincze Attila álláspontja szerint az alapjog érvényesülése hatékonyabbá tehető úgy is, ha a rendes bíróságok a polgári jog által kínált lehetősé-

jesezéséhez, hiszen az alkotmányos szabályban előírt garanciák éppen azt a célt szolgálják, hogy azok megtartásával a bíróság a véglegesség igényével hozhasson érdemi döntést. (3254/2019. (X. 30.) AB határozat, Indokolás [16]–[17], [19]–[21]; 7/2013. (III. 1.) AB határozat, Indokolás [24]; 36/2014. (XII. 18.) AB határozat, Indokolás [69]).

¹⁸ SOMODY Bernadette – SZABÓ Máté Dániel – SZIGETI Tamás – VISSY Beatrix: „Alapjogi igények, alapjogi szabályok: az alapjogi ítélkezés egy koncepciója” in SOMODY Bernadette (szerk.): *Alapjogi bírászkodás – alapjogok az ítélkezésben* (Budapest: L'Harmattan 2013) 30.

¹⁹ BAJ Eszter: „Az alapjogok közvetlen alkalmazhatósága bírósági eljárásokban” *KRE-DIT – a KRE-DOK online tudományos folyóirata*, 2020/2, <http://www.kre-dit.hu/tanulmanyok/baj-eszter-az-alapjogok-kozvetlen-alkalmazhatosaga-birosagi-eljarasokban/>.

Az Alaptörvény I. cikk (1) bek. szerint az ember veleszületett, sérthetetlen jogait tiszteletben kell tartani. Ebből az általános tiszteletben tartási kötelezettségből következik az állam objektív intézményvédelmi kötelezettsége. (Bedő Renáta: „A rendes bíróságok alapjogi bírászkodása magánjogi viszonyokban” *Jogi Tanulmányok* 2018/1. 75.)

²⁰ TÉGLÁSI András: „A magánjog alapjogiasítása – kritikák és veszélyek” *Jogelméleti Szemle* 2020/2. 164.

²¹ SOMODY Bernadette: „Az Alapjogok védelme: bírászkodás, és ami azon túl van” in TRÓCSÁNYI László (szerk.): *Dikaiosz logosz. Tanulmányok Kovács István emlékére* (Szeged: Pólay Egon Alapítvány 2012) 116.

²² BEDŐ Renáta: „Az alapjogok érvényesülése magánviszonyokban Magyarországon – fókuszban a fórumrendszer” *Fundamentum* 2018/1. 58.

²³ JAKAB András: „A bírói jogértelmezés az Alaptörvény tükrében” *Jogesetek Magyarázata* 2011/4. 86.

gekkel élnek, és az értelmezést engedő általános fogalmakat az alkotmány szellemében értelmezik.²⁴

Somody és szerzőtársai szerint nem valamennyi alapjog jelenik meg jogosultságként a szakjogi bírászkodásban, szükséges az alapjogok objektív és szubjektív funkcióinak elkülönítése, ugyanis az alapjogok differenciálatlan megközelítése a jogalkalmazásban rendszerszinten vezetne helytelen szakjogi ítélezéshez. Véleményük szerint azokban az esetekben, amikor az alapjogi szabályok csak szakjogi értelmező elvekként jelenhetnének meg, az alapjogi szabályok közvetlen alkalmazása torzítaná a magánjogi bírászkodást.²⁵ Hasonló véleményt fogalmazott meg Sólyom László is, szerinte sem lehetséges valamennyi alapjog azonos módon való érvényesülése, viszont az alapjogokat érintő jogvitákban feltétlenül biztosítani kell, hogy az alapjogok mint jogosultságok érvényre jussanak.²⁶

A bírói alapjogvédelem kapcsán a bíróság feladata, hogy a magánjogi szabályok értelmezése során érvényre juttassa az alapjogokat, ami pedig elsősorban a generálklauzulákon keresztül mehet végbe.²⁷

Baj Eszter szerint az alapjogvédelem teljességének igénye azonban nem jelentheti azt, hogy e cél érdekében az alkotmányjog maga alá gyűrhet minden más jogágot, mivel azok funkcióját átvenni eleve képtelen. Ezzel a jogrendszerben sokkal nagyobb kárt okozna, mint amekkora haszon származik az alapjogvédelem oldalán.²⁸ Ugyanis az alapjogi szempontok túlzott ráerőltetése a szakjogágakra a közöttük lévő határvonalak elmosódását, és az évszázadokon keresztül kiérlelt dogmatikák szétöregedését okozhatják. Erre a problémára Cservák szerint egy, a szakjogi bíróságoktól elkülönülő alapjogi bírósági szervezet adhatna választ.²⁹ Ugyanis valóban nemzetközi összehasonlításban egyedülálló azon magyar megoldás, hogy a hazai bíróságok egyben az önmaguk által okozott jogsértések megállapítására feljogosított és kötelezett szervek is. Egyet lehet érteni azzal, hogy ha jogi értelemben nem is, morális, illetve etikai aspektusban felvetheti az összeférhetetlenség, de legalábbis az elfogultság gondolatát.³⁰

Sulyok Tamás, az Alkotmánybíróság elnöke egy, a bírák előtt tartott köszöntőbeszédében az alkotmányjog és a többi jogág kapcsolatát így írta le: „[M]ondok egy biológia területéről vett hasonlatot a mindannyiunk által ismert kakukkmadárról. A kakukk egy olyan madár, amelyik egy másik madár fészkébe rakja le a tojásait,

²⁴ Lásd bővebben: JAKAB András – VINCE Attila: „Alapjogok érvényesíthetősége a bíróságokon” in JAKAB András (szerk.): *Az Alkotmány kommentárja II.* (Budapest: Századvég 2009) 2666–2684.

²⁵ SOMODY–SZABÓ–SZIGETI (18. lj.) 63.

²⁶ SÓLYOM László: *Az alkotmánybíráskodás kezdetei Magyarországon* (Budapest: Osiris 2001) 229.

²⁷ SONNEVEND Pál: „Az alapjogi bírászkodás és korlátai” *Fundamentum* 1998/4. 81–82.

²⁸ BAJ (19. lj.).

²⁹ CSERVÁK Csaba: „Az alapjogok (és az Alaptörvény) érvényesüléséről, alkalmazhatóságáról” *Jogelméleti Szemle* 2017/3. 15.; lásd még: PÁKOZDI Zita: „A bírói jogkörben okozott károk megtérítése és a tisztességes eljárás” *Miskolci Jogi Szemle* 2011/2. 100.

³⁰ VARGA István: „Breach of the reasonable time requirement in Hungarian law and in the practice of the European Court of Human Rights” in Michel LABORI (szerk.): *Annales Universitatis Apulensis, Serie Jurisprudentia* 2009. 28.

ezért nem is szeretik az emberek ezt a madarat. Nos, az alkotmányjog egy nagyon hasonló módon működő jogág. A szakjogágak fészkébe elhelyei a mércéit, majd amikor ezek mozgásba jönnek és kikelnek, akkor ráüt a különböző szakjogági mércékre egy picit; csak nem akkorát, mint a kakukk, mert nem hal bele a másik madár fiókájá. Ez a történet nem annyira szomorú, mert életben marad a jogág is azzal, hogy bizonyos mércéket próbál az idegen jogági környezetben érvényesíteni. Ez [...] mindhárom jogágot érinti, s korábban egyáltalán nem létezett hasonló.”³¹

Igen érzékeny kérdés az, hogy hol húzódnak az alkotmánykonform bírói jogértelmezés határai. Összességében az alapjogvédelem teljességének igénye csak úgy ismerhető el, ha az tiszteletben tartja az egyéb jogágak dogmatikáját is: a jogalkotónak úgy kell megteremtenie az igényérvényesítés lehetőségét, hogy ne keletkezzen feszültség a szakjogágak között, azok funkciója megmaradjon.

2.2. AZ ALKOTMÁNYBÍRÓSÁG VISSZAHÚZÓDÓ GYAKORLATA

Az Alaptörvény hatályba lépése után több indítványozó hivatkozott alkotmányjogi panaszában az annak alapjául szolgáló peres eljárás elhúzóására és emiatt az észszerű határidőn belül történő elbíráláshoz fűződő jogának megsértésére. Az Alkotmánybíróság ezen alapjogi panaszokat többnyire visszautasította, például a kifogás mint jogorvoslat kimerítésének hiánya miatt,³² de kivételesen érdemben is foglalkozott a testület ezen részjogosítvány megsértésével, és a konkrét ügyben rögzítette, hogy az alapeljárás elhúzóását jelentős mértékben az eljáró szervektől független, objektív okok váltották ki.³³

A 3024/2016. (II. 23.) AB határozatában azonban a testület megállapította, hogy az Alaptörvény védelmének legfőbb szerveként a tisztességes eljáráshoz való jog részelemét képező észszerű időn belül való elbírálás alaptörvényi rendelkezéséhez kapcsolódó alapjogvédelmi feladatát nem tudja hatékonyan ellátni. Nem áll ugyanis az Alkotmánybíróság rendelkezésére olyan törvényi jogkövetkezmény, amelynek alkalmazása révén a bekövetkezett sérelmet orvosolni tudná.³⁴ Ennek ellenére *határozataiban általában felhívta a figyelmet arra, hogy a panaszos külön kártérítési igénnyel léphet fel a bírósággal szemben*, hogy a perének tisztességes lefolytatásához és észszerű időn belül történő befejezéséhez való jogát érvényesítse.³⁵

Az Alkotmánybíróság gyakorlatát azért nevezem „visszahúzódnak”, mert a fentiek kifejezésén túl a testület több indokot is felhozott arra, hogy miért nem bocsátokzik érdemben a kérelmek vizsgálatába, vagy legalábbis attól miért tartózkodik:

³¹ Részletesebben lásd: Sulyok Tamás: „Alapjogvédelem – Az alkotmánybíróság és a rendes bíróságok közös ügye” *Alkotmánybírósági Szemle* 2020/3. 55–59.

³² Pl. 3309/2012. (XI. 12.) AB végzés, Indokolás [5].

³³ Pl. 3115/2013. (VI. 4.) AB határozat, Indokolás [30].

³⁴ 3024/2016. (II. 23.) AB határozat, Indokolás [18].

³⁵ Pl. 3174/2013. (IX. 17.) AB végzés, Indokolás [20]–[21].

- „[A] panaszos által sérelmezett pertartam, mint az adott pert jellemző körülmény olyan törvényességi szakkérdés, amelynek megítélése nyilvánvalóan nem tartozik az Alkotmánybíróság vizsgálódási körébe.”³⁶
- „[...] [a]z észszerű határidőn belüli elbíráláshoz való jog vonatkozásában sem merült fel a bírói döntés érdemére kiható alaptörvény-ellenesség kételye vagy alapvető alkotmányjogi jelentőségű kérdés.”³⁷
- „[...] [A]z indítványozó alkotmányjogi panaszában nem indokolta, hogy a sérelmezett eljárási időtartam mennyiben tette a bíróság döntését érdemben alapjogsértővé.”³⁸
- „[...] [a]nak sincs alkotmányjogi mércéje, hogy mennyi időn belül tudják áttanulmányozni az eljáró bírák valamely ügy iratait, és ezek alapján mennyi időn belül tudják meghozni döntésüket. Abszolút jelleggel nem határozható meg valamely iratmennyiség áttanulmányozásához szükséges idő hossza.”³⁹

Az észszerű időn belüli döntéshozatalhoz való jogot az Alkotmánybíróság a tisztességes eljárás részének tekinti, és elismerte, hogy alkotmányjogi panasz tárgyát képezheti,⁴⁰ azonban figyelembe vette azt a korlátot, hogy a bírói döntésnek kell alaptörvény-ellenesnek lennie (lásd: az Abtv. 27. § (1) bekezdés a) pontja alapján a döntést semmisítheti meg). Ha a döntést megelőző eljárás elhúzódása okozza az alapjogsérelmet, akkor az Abtv. 43. § (1) bekezdése alapján a bírói döntést nem semmisíti meg, hanem az észszerű idő követelményének sérelmét csupán jelzi.⁴¹ Ugyanis az Alkotmánybíróság által hozható megsemmisítő döntés – szükségszerű utóidejűsége következtében – már nem lehet kihatással a múltban meghozott bírósági döntés időszerűségére. Az Alkotmánybíróság utólag a bírói döntés esetleges alaptörvény-ellenességének megállapításával, illetve megsemmisítésével már nem tudja orvosolni az eljárás résztvevőinek az eljárás elhúzódásából eredő sérelmét. Amennyiben az Alkotmánybíróság a bírói döntést megsemmisítené, a bírósági eljárás újra kezdetét venné, így a per csak tovább húzódná.⁴²

Érdekes ellentmondást fedezhetünk fel abban tehát, hogy az Alaptörvény XXVIII. cikke a bírósághoz fordulás jogának megsértését semmilyen szankcióval nem sújtja,⁴³ a felek ez irányú sérelmük orvoslása tekintetében az Alkotmánybíróságban bízhatnak, mivel az Abtv. 27. §-a alapján folytatott eljárásában – az alkotmányjogi panasz alapján – megállapíthatja a bírói döntés alaptörvény-ellenességét abból az okból, hogy az nem felel meg az észszerű határidőn belüli elbírálás követelményé-

³⁶ 3174/2013. (IX. 17.) AB végzés, Indokolás [20]; 3247/2018. (VII. 11.) AB végzés, Indokolás [17]; 3258/2020. (VII. 3.) AB végzés, Indokolás [17]; 3365/2020. (X. 22.) AB végzés, Indokolás [13].

³⁷ 3092/2021. (III. 12.) AB végzés, Indokolás [17].

Lásd még ugyanígy: 3066/2019. (III. 29.) AB végzés, Indokolás [17]; 3261/2019. (X. 30.) AB végzés, Indokolás [32]; 3148/2020. (V. 15.) AB végzés Indokolás [17].

³⁸ 3448/2020. (XII. 9.) AB végzés, Indokolás [20].

³⁹ 3027/2018. (II. 6.) AB határozat, Indokolás [55].

⁴⁰ 3174/2013. (IX.17.) AB végzés, Indokolás [15].

⁴¹ 3167/2019. (VII.10.) AB határozat, Indokolás [16].

⁴² vö. 3174/2013. (IX. 17.) AB végzés, Indokolás [20]; 3024/2016. (II.23.) AB határozat, Indokolás [18], [20]; 3167/2019. (VII. 10.) AB határozat, Indokolás [17].

⁴³ *Ezzel ellentétben azonban a szankciót tartalmazó XXIV. cikk a hatósági ügyintézésről rendelkezik, és az ebből fakadó jogellenes kár megtérítését szabályozza.*

nek, és ez esetben az Abtv. 43. § (1) bekezdése szerint a bírósági határozatot meg kell semmisítenie, ezt azonban a testület nem teszi meg, mert azzal nem orvosolná érdemben a sérelmet.

Azt is elvi élel szögezte le a testület, hogy az időszerűség sérelme egyébként akkor nyitja meg az alkotmányjogi panasz lehetőségét, ha az akként hat ki az ügy érdemében hozott döntésre vagy a bíróság eljárását befejező egyéb döntésre, hogy az az indítványozó Alaptörvényben biztosított jogát a döntés érdemében is sérti.⁴⁴

Az Alkotmánybíróság előtti igényérvényesítés fentiek szerinti korlátozottsága okán olybá tűnt, hogy a rendes polgári bíróságokra maradt a kérdéskör érdemi kibontása.

2.3. A RENDES BÍRÓSÁGOK ÉRTELMEZÉSE: BÍRÓSÁGOK FELELŐSSÉGE AZ ELJÁRÁSI ALAPJOG MEGSÉRTÉSE TEKINTETÉBEN

Az 1952-es polgári perrendtartás (Pp.) 2. § (3) bekezdése szerinti jogvédelmi eljárások során kialakult bírói gyakorlat alapján kijelenthető, hogy a hazai rendes (polgári bírósági) gyakorlat⁴⁵ az észszerű időn belüli eljáráshoz való joggal összefüggésben a dogmatika és jogelmélet azon szegmensét ragadta meg inkább az érvelések alátámasztásához, amelynek „segítségével” inkább nem támogatta a közvetlen igényérvényesítést. Tehát szintén egyfajta elzárkózó magatartást tanúsított, amikor kimondta, hogy a polgári jog által kínált lehetőségek nem teszik lehetővé az igényérvényesítést és a megengedőbb értelemezést lehetővé tevő általános generálklauzulákat nem vette igénybe annak érdekében, hogy érvényre juttathassa az alapjogi igényeket.⁴⁶ Tehát az észszerű időn belüli eljáráshoz való alkotmányos alapjog jogosultságként nem jelent meg átható erővel a szakjogági bírászkodásban, az alapjogi szabályt nem alkalmazták közvetlenül. Bár a szakjogági judikatúra védelmében fel kell hozni, hogy nem veheti át az alapjogi bírászkodás szerepét, mert arra az Alkotmánybíróság hivatott. Ha ezt megtenné, azzal teljesen elmosná a polgári jogi és az alkotmányjogi ítélkezés határait, és tovább rontaná az igényérvényesítés lehetőségeit. A Legfelsőbb Bíróság egyik eseti döntésével (BH1998. 222. szám alatt megjelent) utalásszerűen ugyan elismerete az Alkotmányba foglalt alapjogok közvetlen bíróság előtti érvényesíthetőségét, azonban a bírósági gyakorlat mellett a közvetlen alkalmazhatóság koncepcióját a jogirodalom sem fogadta el. Ennek oka az a veszély is lehetett, hogy az alapjogok közvetlen alkalmazása más kiemelkedő fontosságú alkotmányos elvárás sérelméhez vezethet. Egyfelől, az alapjogok „privatizálásával” a polgári jog értékrendje, jogvédelmi szankciórendszere az alkotmányos elvek árnyékába kerülhet, ami komolyan megingathatja a joggyakorlatot, és sérti a jogbiztonságot. Másfelől az alapjogi szempontok magánjogi döntésbe vonása a hatalommegosztás elvébe is ütkö-

⁴⁴ 3333/2021. (VII.23.) AB végzés, Indokolás [21].

⁴⁵ *A Pevtv. szabályozása új, azonban a belső jogban a bíróságok felelőssége az eljárás alapjog (tiszteletes eljáráshoz való alapvető emberi jog) megsértése tekintetében majdnem húszéves gyakorlatra tekint vissza.*

⁴⁶ A hazai gyakorlatról lásd bővebben: BODA Zoltán: „Előzetes gondolatok a polgári peres eljárás elhúzóásával kapcsolatos vagyoni elégtételről” *Magyar Jog* 2022/2. 111–125.

zik, hiszen „a norma megalkotójának a feladata, hogy általánosságban mérlegelje az élethelyzeteket és az egymással szemben álló alapjogi értékeket”, az alapjogi mérlegelés átengedésével azonban a rendes bíróságok a jogalkotó szerepébe kerülnének.⁴⁷

A jogorvoslati lehetőség szó szerinti értelemben vett „hatékonyságának” növeléséhez álláspontom szerint az Alkotmánybíróság hatáskörének szélesítése is vezethet, annak érdekében is, hogy letisztulhasson az, hogy az alapjogok sérelmével kapcsolatos igények érvényesítésének fóruma az alapjogi ítélezésre hivatott testület lehessen.⁴⁸ Hozzáteszem, hogy ez a megoldási javaslat a jelenlegi jogszabályi környezetben⁴⁹ és joggyakorlatban lehet kívánatos. Ha ugyanis vagy a Ptk., vagy a jogalkalmazási gyakorlat személyiségi jogként értelmezné az észszerű időn belüli eljáráshoz való jogot, akkor ez már nem kell hogy felmerüljön. Napjainkban tehát bár az Alkotmánybíróság lenne hivatott az alkotmányos jogok legfőbb őrének szerepét betölteni, de érdemi hatáskör hiányában (ahogy ezt maga a testület is elismerte) ez mégis a rendes bíróságokra hárul, amelyeknek azonban a védelem érdekében igénybevehető eszközrendszer hiányában nincs lehetőségük⁵⁰ ezt a feladatot teljesíteni. Az alapjogi jogvédelem elsődleges felelősei tehát a rendes bíróságok, az alkotmányjogi panasszal kezdeményezett alkotmánybírói eljárások e funkciót csak kiegészítő jelleggel látják el. Mindez azzal jár, hogy ki kell lépniük a szakági normákra rakódott szokásos értelmezési gyakorlat komfortzónájából, ami újszerű jogértelmezési és érvelési szokások kialakítását követeli meg. Azonban az alapjoggyakorlást érintő kérdések eldöntésekor az alapjogok funkciójával ellentétes szakági jogszabályokat, elveket, fogalmakat nem lehet alkalmazni.⁵¹

Ez azért visszaszól, hiszen az Alaptörvény nyilván azért is intézményesítette a bírósági határozatok felülvizsgálatára irányuló „valódi” alkotmányjogi panasz jogintézményét is, mivel explicitte tette, hogy a bírósági döntések jogszerűségének feltétele az alkotmány alkalmazása,⁵² a testület azonban láthatóan nem tud érvényt szerezni alapjogoknak egyedi ügyekben, ráadásul azt is kifejtette, hogy a jogági

⁴⁷ VÉKÁS Lajos – VINCZE Attila: „A Legfelsőbb Bíróság döntése az alapvető jogok polgári jogviszonyokban való alkalmazásáról” *Jogesetek Magyarzata* 2011/4. 13–14.

Lásd még bővebben: VINCZE Attila: „Az Alkotmány rendelkezéseinek érvényre juttatása a polgári jogviszonyokban?” *Polgári Jogi Kodifikáció* 2004/3. 3–13.

⁴⁸ Lásd például Törökország példáját.

⁴⁹ Tahin Szabolcs arra hívja fel a figyelmet, hogy a rendes bíróság ítélező tevékenysége az alapjogkonform jogértelmezés során azonban nemcsak az Alkotmánybíróság, hanem a jogalkotó alkotmányos szerepével is konkurálhat. Egy-egy konkrét ügy eldöntése során a bíróságnak is hasonló alapjogi értékmérlegelési kell végezni, mint a jogalkotónak. (TAHIN Szabolcs: *Az alapvető jogok dogmatikai értelmezési gyakorlata a bírósági döntésekben*. Mailáth György Tudományos Pályázat, Díjazott dolgozatok, 2020, 7–43., 18.), https://birosag.hu/sites/default/files/2021-10/mailath_2020_nyertes_dolgozatok.pdf.

⁵⁰ Például a Szegedi Ítéletábla egyik határozatában irtak szerint „[A]z alkotmányos alapjogok és a polgári jogok kapcsolatát tekintve kétségtelen, hogy bizonyos alapjogok a személyhez fűződő jogok részeivé is váltak (például élethez, testi épséghez, egészséghez fűződő jogok), de az érvényesítésüket szolgáló jogi eszközök eltérőek. A felperes által hivatkozott Emberi Jogok Európai Egyezménye, illetve az Alaptörvényben foglaltak mint alkotmányos cél, nem a személyiségvédelem eszközei (Szegedi Ítéletábla Pf.I.20.669/2018/4.).

⁵¹ TAHIN (49. l.) 8.

⁵² SOMODY–SZABÓ–SZIGETI (18. l.) 31.

dogmatikák körébe tartozó álláspontok helytállóságának-érvényességének megítélése és az egyesek ügyekhez kapcsolódó szakjogi kérdésekben nem is foglal állást.⁵³

3. A VAGYONI ELÉGTÉTEL MINT ÚJ JOGINTÉZMÉNY

A jogszabály vagyoni elégtétel néven új jogkövetkezmenyt határoz meg az alapjogi sérelem kompenzálására, ezzel elhatárolja ezt a vagyoni kompenzációt a kártalanítás, kártérítés, sérelemdíj jogintézményeitől. A jogalkotó kezét valóban nem köthették meg az eddigi jogintézmények, tehát nem volt muszáj feltétlenül ezek közül választania. Ezt támasztotta alá az Alkotmánybíróság is, amikor megállapította, hogy „[E]nnek az alapjognak intézményi oldala az is, hogy a jogalkotónak garanciális szabályokat kell hoznia az eljárások elhúzódása ellen, továbbá az is, hogy ha az eljárás mégis elhúzódik, miképp kompenzálja az érintett. Ennek formáját a törvényhozó szabadon állapíthatja meg. Az Alaptörvény XXVIII. cikk (1) bekezdéséből nem következik, hogy az eljárás elhúzódását sérelemdíjként, nem vagyoni kártérítésként vagy más formában kell-e ellentételezni.”⁵⁴

Az új jogkövetkezmeny meghatározását az a cél is vezérelte, hogy a bírósági eljárás észszerű határidőn belül történő befejezéséhez fűződő alapvető jog sérelme olyan feltétlen helytállási kötelezettséget teremtsen, amely alól nem lehet mentesülni a Ptk. kártérítésre irányadó szabályai szerint. Ez egybevág az EJEB gyakorlatával, amely nem a kompenzáció elvét, hanem a sérelem-büntetés arányosságának elvét vallja.⁵⁵

Mivel a Ptk.-ban a sérelemdíj és a kártalanítás utaló normái több ponton visszautalnak – előbbi a felelősség megállapításával és a sérelemdíj összegszerűségével, utóbbi a kártalanítás módjával és mértékével kapcsolatban – az alkalmazott kártérítési jogra, ezért a jogalkotó szerint dogmatikailag helytállóbb e jogintézményektől eltérő terminológiát használni az alapjog megsértéséhez fűződő jogkövetkezmeny elnevezésére. Az új *sui generis* jogintézmény bevezetésével kívánják különválasztani ezt az alapjogvédelmet a személyiségi jogi védelemtől is, elismerve ezzel a jogirodalomban és a bírósági joggyakorlatban uralkodó felfogást.⁵⁶ Leszögezte ugyanakkor a jogalkotó, hogy nem valamely kár okozása vagy személyiségi jog megsértése – hanem meghatározott alapjog megsértése – a vagyoni elégtétel megítélésének az alapja, ezért a vagyoni elégtétel igénylése nem érinti a félnek azt a jogát, hogy a

⁵³ 13/2014. (IV.18.) AB határozat, Indokolás [38]–[42], [51].

Több AB határozat is kimondta, hogy az Alkotmánybíróság a bíróságok önálló értelmezési tartományába nem kíván beavatkozni, nem tekinti feladatának, hogy a rendes bíróságok „szuperbíróságává” váljék: akkor sem, ha a jogértelmezés *contra legem* jogértelmezés, csak akkor, ha az egyúttal *contra constitutionem*, azaz alaptörvényellenes jogértelmezéssé válik. (3280/2017 (XI.2.) AB határozat, Indokolás [38]; IV/557/2018. AB határozat [28]).

⁵⁴ 3157/2019. (VII. 3.) AB végzés, Indokolás [20].

⁵⁵ Egy korábbi határozatában még a Kúria is ezen álláspontot tette magáévá, hiszen úgy érvelt, hogy ha az alapjogi sérelem megtörtént, akkor a kompenzálendő hátrány is bekövetkezik (Kúria Pív.20.678/2011/3.).

⁵⁶ Pedig ezzel kapcsolatban megjegyzést érdemel, hogy a személyiségvédelem szubjektív eszköze, a nem vagyoni kártérítés (sérelemdíj) erkölcsi károkat hivatott orvosolni és az alapjogi sérelem is erkölcsi károkat okoz.

Ptk.-nak a bírósági jogkörben okozott károkért való felelősségre vonatkozó szabálya [Ptk. 6:549. § (1) bek.], illetve a Ptk. 2:52. §-a szerinti sérelemdíj érvényesítésére vonatkozó szabálya szerint pert indítson a bírósági eljárás elhúzódásával összefüggésben öt ért kár, illetve nem vagyoni sérelem orvoslása érdekében.⁵⁷

4. AZ ÉRTELMEZÉSI KÉRDÉSEK

4.1. IDŐTARTAM ÉS MÉRLEGELES SZEMPONTJAI

A 2–6. §-ban rögzítették a figyelembe veendő bírósági eljárás időtartamának és az észszerűnek minősülő időtartamnak a számítására vonatkozó részletszabályait. Általánosságban, főszabályként rögzíti a bírósági eljárás időtartamát, amelyhez az eljárás elhúzódásának kompenzálását szolgáló vagyoni elégtétel összességére igazodik.

A Pevtv. ugyanakkor annak ellenére határoz meg objektív időtartamot, hogy az észszerű időn belüli eljárás időtartamára vonatkozóan az eljárásoktól teljesen független meghatározás nem létezik, ez mindig a konkrét eljárás komplexitásához mérten relatív időtényezőt jelent,⁵⁸ melynek meghatározására irányuló folyamatban csak „iránytűt” adhat az EJEB vonatkozó joggyakorlata. Ki kell emelni azt is, hogy az EJEB szerint az eljárás egésze a kiindulási pont, ezért álláspontom szerint azon hazai szabályozás, amely ráadásul eljárási szakaszokra bontja le a vizsgálandó időtartamot, jelentősen túlmutat az EJEB elvárásain és gyakorlatán.

Meg kell jegyezni tehát, hogy ezen hazai megoldás összességében is és részleteiben is ellentétes a strasbourgi gyakorlattal, amely szerint az ilyen ügyek elbírálásának alapja soha nem az eljárás objektív időtartama.⁵⁹ Ezt támasztja alá az Alkotmánybíróság vonatkozó döntése is, amely szerint „[...] [s]zükséges eseteket leszámítva annak sincs alkotmányjogi mércéje, hogy mennyi időn belül tudják áttanulmányozni az eljáró bírák valamely ügy iratait, és ezek alapján mennyi időn belül tudják meghozni döntésüket. Abszolút jelleggel nem határozható meg valamely iratmennyiség áttanulmányozásához szükséges idő hossza. A konkrét körülmények mérlegelése alapján is csak akkor állapítható meg az, hogy a bíróság azért nem vizsgálhatta meg érdemben az ügyet, mert a rendelkezésre álló időtartam elégtelen volt a szükséges iratok átolvasásához, ha az olyan rövid volt, ami alatt kétséget kizáróan lehetetlen volt az értő áttanulmányozás.”⁶⁰ Tehát önmagában az eljárás hosszú időtartama még nem jelenti azt, hogy az eljárás elhúzódott, és a bíróságok egyezményesértést követtek el, ugyanis Az EJEE 6. cikk. 1. bekezdése valóban megköve-

⁵⁷ 2021. évi XCIV. törvény, Általános indokolás 10–11. o.

⁵⁸ Annak eldöntése, hogy az észszerű határidőt túllépték-e, nem egyszerűen a szóban forgó időszak számításba vételétől függ. (SZABÓ Győző – NAGY Gábor [szerk.]: *Tanulmányok az Emberi Jogok Európai Egyezménye legfontosabb rendelkezéseire kapcsolódó strasbourgi esetjogról* [Budapest: HVG-ORAC 1999] 112.)

⁵⁹ GRÁD András: *A Strasbourgi Emberi Jogi Bíraskodás Kézikönyve* (Budapest: HVG-ORAC 2005) 785.

⁶⁰ 3027/2018. (II. 6.) AB határozat, Indokolás [55].

teli, hogy az eljárás jó ütemben haladjon előre, de az EJEB szerint ez nem mehet a megfelelő szintű igazságszolgáltatási tevékenység biztosításának a rovására,⁶¹ és a tagállamok feladata az említett két alapvető szempont közötti megfelelő egyensúly megtalálása.⁶²

A Pevtv. pedig egzaktt időtartamokat határoz meg ezzel szemben, amelyek túllépését a jogalkotó a bírósági eljárás tekintetében olyanak tekint, amely „önmagában” alkalmas az alapvető jog megsértésére.⁶³

A 15. § szerinti – a 6. §-ban részletezett szabályok kiegészítéseként –, a bíróság érdemi döntésének meghozatalával kapcsolatos különös szabályok *további szempontok mérlegelését* engedik meg, *melyek hatást gyakorolhatnak az alapul fekvő bírósági eljárás figyelembe vehető időtartamára*, ez által a vagyoni elégtétel mértékére. Az általánosan vizsgálendő szempont az, hogy az alapul szolgáló bírósági eljárásban félnek minősülő kérelmező, valamint a bírósági eljárást lefolytató bíróság eljárási cselekménye, illetve mulasztása mennyiben járult hozzá az eljárás elhúzó-dásához. Azt vizsgálja a bíróság – a kérelem és az ellenirat korlátai között –, hogy volt-e olyan időszak, amely akár a kérelmező, akár a vizsgált bírósági eljárásban eljáró bíróság érdekkörében felmerülő, elhárítható ok miatt szükségtelenül telt el:

- a kérelmező érdekkörébe tartozó ilyen tétlenségi időszakot le kell vonnia a bírósági eljárás időtartamából,⁶⁴
- a bíróság érdekkörében felmerült szükségtelen időszakot pedig akkor kell levonni, ha a kérelmező jogszabály által biztosított lehetősége ellenére nem nyújtott be kifogást az eljárás elhúzó-dása miatt [15. § (4) bek.].

Utalni szükséges e körben arra, hogy a „*kérelem korlátai között*” a kérelemhez kötöttség elvének rögzítését jelenti, vagyis: a bíróság a fél által megjelölt, általa számított időtartamnál hosszabb időtartamra nem állapíthat meg vagyoni elégtételt. Másképp fogalmazva ez azt jelenti, hogy a Pevtv. 12. § f) és g) pontja szerint a kérelmezőnek a számított időtartamot és ebből kiszámítva az elégtétel összegét is meg kell jelölnie. Ebből az következik, hogy a figyelembe vehető időtartam⁶⁵ (a számított időtartam 15. § (3)–(5)⁶⁶ bekezdése szerinti levonásokkal csökkentett tartam-

⁶¹ EJEB Grujovic kontra Szerbia (25381/12), 2015. július 21. ítélet, 65–66. pontok.

⁶² EJEB Gankin és mások kontra Oroszország (2430/06, 1454/08, 11670/10, 12938/12), 2016. május 31. ítélet, 26. pont.

„[A]z állampolgár nemcsak szabadságot és jogbiztonságot követel, hanem mindenképp előtérbe kell hoznia az igazságot, és ehhez hozzátartozik, hogy nem csupán a törvényi védelem bizonyosságát kell tudnia, hanem azt is, hogy e védelemben gyorsan részesül.” (Roland Riz: „Die Redform des italienischen Strafverfahrens” *Auslandsteil der Zeitschrift für die gesamte Starfrechtswissenschaft*, 1975/1. 182.)

⁶³ Ezen időtartam ugyanakkor árnyalódik a részletszabályok szintjén (lásd később pl. 6. § (5)–(6) bek. és a 15. § (3), (4), (5) bek.).

⁶⁴ Például, ha az ellenérdekű felek a vizsgált eljárás szünetelését közösen kérték, azaz saját akaratukból nem haladt előre a folyamatban lévő eljárás. Továbbá ilyen lehet az is, amikor a keresetlélvél többszöri visszautasítására (annak érdemi vizsgálatát megelőzően) azért került sor, mert a fél a bíróság hiánypótlási felhívása ellenére nem pótolta kérelme hiányosságait (a 15. §-hoz fűzött részletes indokolás).

⁶⁵ A bíróságnak akkor is a helyes adatból kell kiindulnia, ha a kérelmező fél a számított időtartamot tévesen jelöli meg.

⁶⁶ A (3) és a (4) bekezdés szerint az ott meghatározott okból van helye levonásnak, ezen felül az (5) bekezdés alapján a bíróság további levonási lehetőséggel élhet a (3) és (4) bekezdésben nem emli-

ma) nem haladhatja meg a kérelemben írt, vagyoni elégtétel számítás alapjaként figyelembe vett, számított időtartamot.

Ugyanide köthetően szükséges kitérni arra is, hogy mit jelent az, hogy az „*ellenirat korlátai között*” kitétel. Álláspontom szerint két megállapítást tehetünk:

- a bíróság a kérelmezett által elismert összegű vagyoni elégtételnél alacsonyabb (kevesebb napra, időtartamra számított) összegben nem állapíthatja meg a vagyoni elégtétel összegét, és
- csak azoknak az időszakoknak a levonhatóságát kell vizsgálnia, melyekre az elleniratban a kérelmezett hivatkozik, a bíróság a számított időtartamból levonható időszakok (napok száma) tekintetében is kötve van az ellenirathoz.⁶⁷

Ezzel kapcsolatban meg kell jegyezni, hogy ezzel az a fontos szempont is érvényre juthat, amit a Kúria követelt meg, vagyis hogy a per észszerű időn belül történő befejezéshez való alapjog sérelmére kapcsán a fél a bíróság köteleességszegéséből eredő elhúzódás miatti akkor érvényesíthet igényt, ha a fél és a bíróság magatartása miatt bekövetkezett elhúzódás tartama egymástól elkülöníthető. Ha ez az elkülönítés nem lehetséges ugyanis (vagyis a fél és a bíróság magatartása miatti elhúzódás tartama nem választható szét egymástól), akkor a per elhúzódását okozó fél nem kérheti számon a bíróságon az eljárás késedelmes voltát.⁶⁸

Az időtartam-számítás és mérlegelés szempontjaival összefüggésben azonban egyéb kérdésben is szükségessé állást foglalni.

A vagyoni elégtétel mértékéről és a kifizetendő összeg számításának szabályairól a 372/2021. (VI.30.) Korm.rendelet rendelkezik, amelynek 1. § (1) bekezdése szerint a Pevtv. 7. §-a alapján járó vagyoni elégtétel összegét a bírósági eljárás Pevtv. szerint figyelembe vehető időtartamára eső naptári napoknak és a (2) bekezdésben meghatározott napi összegnek – 400 Ft⁶⁹ – a szorzataként, egy összegben kell megállapítani.

Kérdésként merülhet fel, hogy pontosan mit takar a kormányrendelet szerinti „figyelembe vehető” időtartam. Másképp fogalmazva: *milyen módon történik a bírósági eljárás időtartamának számítása, illetve az észszerű időtartam meghatározása? Az alapeljárás egészét figyelembe kell-e venni, vagy csak a Pevtv.-ben meghatározott időtartamon felüli időszakot kell vizsgálni?*

tett okból, ha erre a kérelmezett hivatkozik. Tehát a kérelmezett hivatkozhat a (3) és (4) bekezdésben írtakon kívüli olyan körülményekre is – mint például a fél vagy a bíróság érdekkörében, vagy mindkettő érdekkörén kívül felmerült, de elháríthatatlan ok miatt bekövetkezett elhúzódás – amelyek miatt egyes időszakokat figyelmen kívül kell hagyni.

⁶⁷ A kérelmezettnek a figyelembe vehető időtartamot kell megjelölnie, és meg kell jelölnie a fél eljárásai cselekményeit vagy mulasztásait, amelyek miatt a levonásnak helye van. Ezzel összefüggésben kell a kérelmezettnek az érdekkörében felmerült ok elháríthatatlan voltára hivatkoznia és azt bizonyítani.

⁶⁸ BH2021. 42.

⁶⁹ Ezzel összefüggésben érdemes lehet megvizsgálni a korábbi bírósági gyakorlatot is az összecszerülés kapcsán. Például a Fővárosi Ítéletábla 6.Pf.21.317/2018/4-II. számú ítéletével, az alperes bíróság mulasztása következményeként értékelt három év időtartamra megállapított 1,5 millió Ft sérelemdíjat, ha napi összegre bontjuk le, az kb. 1370 Ft, vagyis több mint háromszor annyi, mint a Pevtv.-hez kapcsolódó kormányrendelet szerinti 400 Ft-os napi összeg.

Ugyebár a Pevtv. 15. § (3)–(5) bekezdése szerinti döntés során a bíróságnak az eljárás teljes időtartamát vizsgálnia kell, és a teljes időszakból levonva a (3)–(4) bekezdés szerint levonható időszakokat, kell meghatározni az eljárás „figyelembe vehető” időtartamát. Ezt követően pedig véleményem szerint a rendelkezési elvből, a kérelemben és az elleniratban előadottakból kell kiindulni annak a kérdésnek a megválaszolásakor, hogy hogyan kell a figyelembe vehető időtartamot meghatározni, és ezen belül a Pevtv. 15. § (3) és (4) bekezdése alapján be nem számítható időszakokat levonni. Az ezt követő lépésnél alakulhat ki vita, amikor arra kell választ adni, hogy milyen módon történik a számítás, azaz a vagyoni elégtétel alapjául szolgáló napok számát hogyan kell kiszámítani.

A problémát a törvény 17. §-ának nyelvtani értelmezése eredményezheti, ugyanis ez alapján arra lehet jutni, hogy a 15. § szerint megállapított, „figyelembe vehető” időszak minden napjára jár a napi tételnek megfelelő összeg, azaz ha a figyelembe vehető időszak 5 év és 1 nap, akkor 5 év és 1 napra alapján kell kiszámítani az elégtétel összegét. Továbbá figyelemmel a Pevtv. 7. § (1) és (2) bekezdésére, valamint a törvényjavaslat idevonatkozó indokolására, a törvény címére és preambulumára is, mindkét értelmezés — mind csak az észszerű időtartamot meghaladó időszakra, mind az eljárás egészére járó elégtétel — levezethető a törvényből.

Az a megoldás, amely szerint a 15. § szerint megállapított, „figyelembe vehető” időszak minden napjára jár a napi tételnek megfelelő összeg, azonban amellett, hogy észszerűtlen – és megítélésem szerint a jogalkotónak sem állhatott szándékában abból kifolyólag, hogy nagyon nagy anyagi terhet jelentene a költségvetésnek, ha a teljes időszak alapján kellene kiszámítani a vagyoni elégtétel összegét –, méltánytalan is, mivel a Pevtv. szerint az 5 év alatti eljárás nem minősül elhúzódnak, és fenti értelmezés mellett teljesen elmosódna a különbség például az 5 év és 1 nap és például 7 év között, ami éppen nem a „méltányos elégtétel” felé mutat.

Véleményem szerint a törvény azon észszerű időtartam megállapításáról – 6. § és 15. § – rendelkezik, amit feltétlenül elégségesnek kell tekinteni a bírósági eljárás vagy eljárási szakasz befejezéséhez, másrészt kimondja, hogy ennek az időtartamnak a meghaladása az, amely a vagyoni elégtétel érvényesítését megalapozza. Ebből pedig számomra az tűnik logikusnak, hogy az észszerűnek minősülő időtartamot meghaladó részt kell alapul venni a megítélhető összeg kiszámítása során, hiszen az észszerű időtartam túllépése az, amely alkalmas lehet az alapvető jog megsértésére: tehát a számítás alapja az törvényben meghatározott, a figyelembe vehető és az észszerűnek minősülő időszak különbözete kell hogy legyen.

A Debreceni Ítéltábla Polgári Kollégiumának 2021. november 26. napján megtartott ülésén ugyanakkor például ellenkező álláspontra jutottak,⁷⁰ ahol a kollégium tagjainak többsége úgy foglalt állást, hogy a polgári eljárás elhúzóásával kapcsolatos vagyoni elégtétel összegének számítása során a vizsgált eljárás teljes időtartamát kell figyelembe venni.

Ezt az értelmezést kétségtelenül alátámasztja az EJEB gyakorlata, amely a teljes időtartamot veszi alapul. Másfelől pedig a 7. § (2) bekezdése is azt rögzíti, hogy ha

⁷⁰ Debreceni Ítéltábla Polgári Kollégiumának Kollégiumvezetője által készített 2021.El.II.F.11/19. számú jegyzőkönyv 17–18. o.

a bírósági eljárás vagy eljárási szakasz 15. § szerint figyelembe vehető időtartama meghaladja az észszerűnek minősülő időtartamot, a fél a bírósági eljárás vagy eljárási szakasz *figyelembe vehető időtartamához igazodó, kormányrendeletben meghatározott mértékű pénzbeli igényt érvényesíthet* vagyoni elégtételként.

Továbbra is úgy vélem ugyanakkor, hogy az a megközelítése a törvényalkotónak, hogy a vagyoni elégtétel alapja önmagában az a tény, hogy ez az eljárás akár egy nappal is túllépte az észszerű időtartamot. Ennek gyakorlatilag csak a számítási módját tartalmazza a törvény 7. § (2) bekezdése, azonban az az értelmezés, amely szerint az észszerű időtartam túllépése esetén nemcsak a különbözetre, hanem a vizsgált eljárás teljes időtartamára vonatkozik a vagyoni elégtétel fizetési kötelezettség alapja, nem méltányos, és aránytalan is, ha például csak egy nappal történik az észszerű időtartam túllépése.

4.2. AZ ELJÁRÁS ELHÚZÓDÁSA MIATTI KIFOGÁS „FELÉRTÉKELŐDÉSE”

Az EJEB szerint a kérelmezőnek nem róható fel az, ha igénybe veszi valamennyi rendelkezésre álló hazai jogorvoslatot. Ezzel ellentétben például egy korábbi hazai ítéletábrái határozat szerint, a fél, aki halasztást kér, és eljárási kifogást, illetve elfogultsági kifogást terjeszt elő, valamint a határozatokkal szemben jogorvoslattal él – bár perbeli jogait gyakorolja – maga is hozzájárul a per elhúzódásához, így a bírósággal szemben az eljárás elhúzódására hivatkozással kártérítési igényt nem érvényesíthet.⁷¹

Fontos felhívni a figyelmet arra, hogy a hazai jogalkotó annak ellenére „írja elő” az eljárás elhúzódása miatti kifogás előterjesztését [15. § (4) bekezdés], hogy nem is biztos, hogy az alkalmas arra, hogy a folyamatban levő eljárás elhúzódását megakadályozza, annak ellenére, hogy az éppen a sérelem megelőzését célozza.⁷²

A jogintézmény lényege, hogy a sérelmező fél (eljárásban részt vevő személy, beavatkozó, ügyész) az eljárás elhúzódása miatti kifogással az eljárás folytatását, adott cselekmény elvégzését, határozat meghozatalát rövid időn belül elérhesse. Az EJEB ugyanakkor több határozatában is kifejtette, hogy az eljárás elhúzódása miatti kifogás nem tekinthető valóban hatékony jogorvoslatnak, mert nem garantálható az, hogy az eljárás egésze észszerű időn belüli marad, mivel a kifogás csak egyes konkrét, határidőben vagy észszerű időtartamon belül el nem végzett eljárási cselekmények megtételét célozhatja. Abban az esetben eredményezhetné az egész eljárás észszerű időn belüli lefolytatását, ha a fél minden határidőben el nem végzett eljárási cselekmény esetében külön-külön kifogást terjeszt elő azok elhúzódása miatt, az azt elbíráló bíróság pedig rövid időn belül határoz arról.⁷³

⁷¹ Fővárosi Ítéletábra 5.Pf. 20.775/2009/7.

⁷² Az összes hazai jogorvoslat kimerítése alapvető előfeltétele az EJEB-hez fordulásnak, mégis tág mozgásteret van a Bíróságnak annak megítélése során, hogy mi minősül hatékony jogorvoslatnak. A Vig kontra Magyarország ügy rávilágított arra, hogy vannak olyan esetek, amikor ennek elmaradása mégsem képezi az EJEB eljárásának akadályát.

⁷³ Bartha v. Hungary (33486/07) 18. §, Barna v. Hungary (no.2.) (35364/09) 15. §.

A hatékonyságot illetően ugyanerre az álláspontra helyezkedtek a magyar bíróságok is.⁷⁴ A bírói gyakorlat szerint a kifogás ugyanis csak akkor lehet alapos, ha az ügyben eljáró bíróság mulasztása vagy késedelme a kifogás elbírálásakor még fennáll.⁷⁵ Az eljárás elhúzódása miatti kifogást mint alaptalant pedig el kell utasítani, ha a kifogás előterjesztésekor a mulasztás, illetve a késedelem már nem áll fenn. A kifogás előterjesztése és annak elbírálása között jelentős idő is eltelhet, amely alatt a mulasztás orvosolható, és így a kifogás célja, az eljárás folytatása elérhető, de a törvényi határidőben való eljárás már a kifogás előterjesztésekor sem tudott érvényesülni. Ennek következtében a kifogás intézményének biztosítása nem alkalmas az elérni kívánt cél megvalósítására, miután az eljárási törvényi határidőknek megfelelő folyamatosságra vonatkozó követelmény már annak benyújtásakor is sérül.⁷⁶

Tehát kifogás – amit nem csak a fél terjeszthet elő(!) – előterjesztése éppen az eljárás meghosszabbodását eredményezheti, mivel az eljárás hossza – sok esetben szükségtelenül – megnő az elbírálás időtartamával.

Mindennek ellenére a Pevtv. 15. § (4) bekezdéséből kifolyólag az várható, hogy „elárasztják” majd a bíróságokat a hatékonynak nem minősíthető eljárás elhúzódása miatti kifogások, mert azt célszerű kimeríteni egy esetleges későbbi vagyoni elégtétel érvényesítése miatt. Ugyanakkor ez éppen leterheli a másodfokú bíróságokat, ha alaptalan kifogásokat kell elbírálniuk, amivel éppen feleslegesen húzódnak el az eljárások (pedig pont ennek elkerülése lenne a cél), ezzel egy kissé önellentmondásos helyzetet teremtve.

A 15. § (3) és (4) bekezdése tehát abban az esetben lehet érdekes, ha a fél alaptalanul terjeszt elő az eljárás elhúzódása miatti kifogást. Mivel a kérelmezőnek az az érdeke, hogy a bírósági eljárás előrehaladását nem szolgáló⁷⁷ és a bíróság érdekkörében felmerült, elháríthatatlan ok miatt szükségtelenül eltelt időtartamot is beszámítsák, ezért a (4) bekezdés alapján elő kell terjesztenie a kifogást. Azonban, ha ezt az alapügyben az elbíráló (másodfokú) bíróság⁷⁸ mint alaptalant elutasítja, akkor ez a helyzet akár már úgy is értékelhető mint olyan, az eljárás előrehaladását nem szolgáló időtartam, amely a kérelmező érdekkörében merült fel, valamint elhárítható ok miatt és szükségtelenül telt emiatt.

A 15. § (5) bekezdésében írt szabály pedig kérdésessé teszi, hogy a vagyoni elégtétel iránti nemperes eljárásban döntést hozó bíróság vajon felülmérlegelhet-e egy az alapügyben született olyan másodfokú határozatot, amely az eljárás elhúzódása miatti kifogást elutasította, mert alaptalan. Tehát értékelheti-e úgy, hogy az eljárás elhúzódása miatti kifogást nem kellett volna elutasítani, és ebből kifolyólag az eljárás

⁷⁴ Pl. Kúria Pfv.III.20.444/2013/16.

⁷⁵ Ez indokolja, hogy a kifogást elbíró bíróság a szükséges intézkedések megtételére hívja fel a mulasztó bíróságot.

⁷⁶ VOGYICSKA Petra: „A bírósági jogkörben okozott kár gyakorlata a polgári eljárásban” *Magyar Jog* 2015/3. 169.

⁷⁷ Azt, hogy mi minősülhet a bírósági eljárás előrehaladását nem szolgáló időtartamnak, éppen az eljárás elhúzódása miatti kifogást szabályozó Pp. 157. § (1) bekezdése segíthet eldönteni. Vagyis az az időtartam nem szolgálja a bírósági eljárás előrehaladását, amely megegyezik a Pp. 157. § (1) bekezdés a)-c) pontjaiban szabályozott esetekkel.

⁷⁸ Lásd bővebben: Pp. 158. § (2)–(4) bek.

rásnak vagy eljárási szakasznak volt olyan része, amely a bíróság érdekkörében felmerült, elhárítható ok miatt, szükségtelenül telt el? Amennyiben azonban erre lehetőség nyílna, úgy az alapügyben hozott elutasító határozathoz fűződő jogerőhatás válik kétségesse.

Összességében tehát az eljárás elhúzódása miatti kifogás jelenleg csekély mértékben alkalmazott speciális jogorvoslat, azonban a Pevtv. miatt „népszerűvé” válhat. A Pp. 157. § (1) bekezdés a) és b) pontja szerinti kifogás tekintetében nem merül fel komolyabb jogalkalmazási nehézség, azonban a c) pontos kifogás kapcsán, annak előterjesztésének szempontjait a nemperes eljárás kialakuló jogalkalmazásának meg kell határoznia az EJEB gyakorlatára figyelemmel.

Azt, hogy a Pevtv. hatálybalépésével „népszerűvé” válhat a jogintézmény, fémjelzi az is, hogy a törvényszöveg egyértelmű, vagyis a kifogás előterjesztésének kötelezettsége független mindentől, attól is, hogy a Pevtv. hatályba lépése előtti időszakra érvényesíti-e valaki a vagyoni elégtétel iránti igényét (még ha a kérelmező a Pevtv. hatályba lépése előtti időszakra is érvényesíti a vagyoni elégtétel iránti igényét, az eljárás elhúzódása miatti kifogás előterjesztésének elmulasztását a terhére kell figyelembe venni).

Fontos felhívni a figyelmet arra is, hogy a kérelmező szempontjából annak nincs jelentősége, ha a bíróság mulasztása miatt a kérelmező nem, de a perbeli ellenfele terjeszt elő kifogást az eljárás elhúzódása miatt (és azt esetleg a perbíróság alaposnak találja).⁷⁹

A Pevtv. 15. § (4) bekezdésében írt megfogalmazás egyes feleket (későbbi potenciális kérelmezőket) arra sarkallhat, hogy – későbbi vagyoni elégtétel iránti kérelme kedvezőbb elbírálása okán – az eljárás elhúzódása miatti kifogást ugyan terjesszen elő, de azt annak érdemi elbírálása előtt vonja vissza. Álláspontom szerint a jogalkalmazás során érvényre kell juttatni azt, hogy a Pevtv. vélhetően nem a „formális” előterjesztést, hanem a sérelem orvoslására alkalmas kérelem előterjesztését támogatja. Abban az esetben tehát, ha a kérelmező kifogást nyújtott be az eljárás elhúzódása miatt, és utóbb azt visszavonta, akkor a bíróság érdekkörében felmerült, elhárítható ok miatt, szükségtelenül eltelt időtartamot a figyelembe vehető időtartamból le kell vonni (kivéve, ha a visszavonás oka az volt, hogy a sérelmezett elmulasztott cselekményt a bíróság elvégezte). A formális előterjesztés másik példája lehet az is, ha a fél ugyan terjeszt elő eljárás elhúzódása miatti kifogást, de kvázi érdemi elbírálásra alkalmatlan, mert annyira hiányos. Ebben az esetben a Pp. 115. § (6) bekezdés a) pontját lehet alkalmazni és az eredménytelen felhívást követően is hiányos tartalmú kifogást visszautasítani, és azt a Pevtv. alkalmazása szempontjából úgy tekinteni, mintha a kérelmező nem is terjesztett volna elő eljárás elhúzódása miatti kifogást.

A kifogás előterjesztésének teljes vagy formális hiánya mellett előfordulhat olyan egyéb értékelésre szoruló körülmény is ennek kapcsán. Például, hogy miként kell

⁷⁹ A Pevtv. 15. § (4) bekezdése ugyanis egyértelműen úgy rendelkezik, hogy a beszámítást az zárja ki, ha a kérelmező nem nyújtott be kifogást az eljárás elhúzódása miatt. Ha a perbeli ellenfele előterjesztette a sérelmezett mulasztás miatt a kifogást, a bíróság érdekkörében felmerült, elhárítható ok miatt, szükségtelenül eltelt időtartamot le kell vonni a vagyoni elégtétel szempontjából figyelembe vehető időtartamból.

figyelembe venni azt, ha a kérelmező ugyan terjesztett elő eljárás elhúzódása miatti kifogást, de azt csak a bíróság érdekkörében felmerült, elhárítható ok miatt eltelt időtartamot követő jelentős késedelemmel teszi? A kérdés nyilván arra az esetre vonatkozik, ha a mulasztás még fennáll, mert annak megszűnését követően benyújtott kifogásnak már nincs relevanciája. A Pp. 157. § (1) és (2) bekezdésében irt határidő, illetve a (3) bekezdés szerinti észszerű határidő leteltét követő általánosságban elvárható időn belüliséget kell mérlegelni annak eldöntésekor a kifogás előterjesztésére jelentős késedelem nélkül került-e sor. Nemleges válasz esetén úgy vélem, hogy a mulasztásnak a kifogás benyújtásáig eltelt ideje levonható, feltéve, hogy a fél a kifogás előterjesztéséhez szükséges információk birtokában volt, vagy ez elvárható lett volna tőle.

A kifogás előterjesztésével összefüggésben még szükséges a Pevtv. 15. § (4) bekezdése szerinti „habár arra jogszabályban biztosított lehetősége volt” kitéltet is értelmezni. Ebből kifolyólag ugyanis nem automatikus „kötelezettségről” beszélünk, hiszen léteznek olyan késedelmek (esetek) – például ítélet írásba foglalási vagy másodfokú elbírálásra történő felterjesztési késedelem –, amikor nincs jogszabályi lehetőség kifogás előterjesztésére, ugyanakkor a bíróság érdekkörében felmerült, elhárítható ok miatt szükségtelenül telik el az eljárás előrehaladását nem szolgáló időtartam.

4.3. AZ IGÉNYÉRVÉNYESÍTÉS ALAPJÁT KÉPEZŐ ELJÁRÁSOK KÖRE

Ki kell emelni, hogy *a folyamatban lévő⁸⁰ és befejezett ügygel* kapcsolatban is érvényesíthető a vagyoni elégtétel iránti igény, *akár a teljes bírósági eljárás időtartama, akár annak valamely eljárási szakasza* meghaladja a meghatározott észszerű időtartamot.

A záró rendelkezések között a Pevtv. 21. § (1) bekezdése akként rendelkezik, hogy e törvényt a hatálybalépésekor folyamatban lévő, valamint az azt követően indult bírósági eljárásokkal kapcsolatos vagyoni elégtétel iránti igényekre kell alkalmazni.

Ezen rendelkezés összefüggésben azonban felmerül a kérdés, hogy ennek alkalmazásában *mely eljárás minősül „folyamatban lévő” bírósági eljárásnak.*

⁸⁰ Folyamatban lévő ügy esetén azonban az igényérvényesítés feltétele, hogy az észszerűnek minősített időtartamot a pertartam vagy az adott eljárási szakasz tartama meghaladja. Érvényesül azonban egyfajta korlátozás azzal, hogy egy meghatározott időszakra vonatkozó kompenzáció megítélésétől számított legalább egy év elteltével lehet csak ugyanazon folyamatban lévő ügygel összefüggésben újabb időszakra vonatkozó kérelmet előterjeszteni [11. § (2)–(4) bek.].

Érdekes ugyanakkor az, hogy vajon a Pevtv. 11. § (6) bekezdése szerinti (a jogerősen befejezett bírósági eljárással kapcsolatban a fél az igényérvényesítésre irányuló nemperes eljárást a bírósági eljárást befejező jogerős határozat kézhezvételétől számított négyhónapos jogvesztő határidőn belül indíthatja meg) határidőt hogyan befolyásolja az, hogy a jogvesztő határidőn belül még nem járt le a perújítási kérelem előterjesztésének hathónapos határideje, illetve nem ismert a felülvizsgálati kérelem előterjesztése esetén a felülvizsgálati eljárás eredménye. Mivel 2022. december 31-ig folyamatban lévő ügyben nem lehet igényt érvényesíteni, a kérelmet vissza kell utasítani, illetve az eljárást meg kell szüntetni a Pp. 176. § (1) bekezdés f) pontja és a Pp. 241. § (1) bekezdése a) pontja alapján. 2023. január 1. napjától azonban az egyes eljárási szakaszok tekintetében külön is érvényesíthető igény, ha azok meghaladták az észszerű időtartamot, ezért az igényt el kell bírálni, a többletigények a későbbiek során – a Pevtv. 8. § (3) bekezdése alapján – külön érvényesíthetők.

A Pevtv. két fogalmat használ: a bírósági eljárás időtartama, valamint az egyes eljárási szakaszok időtartama fogalmat,⁸¹ ezek észszerű határidőn belüli befejezésének hiányát tekinti vagyoni elégtételre alapot adó ténynek. A Pevtv. fogalomrendszerében tehát a bírósági eljárás szakaszokból áll, elsőfokú eljárási szakasz, másodfokú eljárási szakasz és felülvizsgálati szakasz. Ezek együttes időtartamát nevezi a törvény bírósági eljárás időtartamának. Ezzel van összhangban a Pevtv. 2. § (1) bekezdésének értelmező rendelkezése is. Ugyanakkor a Pevtv. 2. § (4) bekezdésének rendelkezése e törvény alkalmazásában csak a bírósági eljárás időtartamának számítására vonatkozik. Azonban részletszabályait a (2) és (3) bekezdés tartalmazza, ezért az (1) bekezdés a (2) bekezdéssel – és a törvény egészével – együtt értelmezendő, és alkalmazandó annak a ténynek a megállapításánál is, hogy a bírósági eljárás e törvény szerint folyamatban van-e.

Ennek megfelelően véleményem szerint folyamatban lévő bírósági eljáráson azokat az eljárásokat kell érteni, amelyek a törvény 2. § (4) bekezdése szerint nem fejeződtek be: tehát abban az esetben, ha az elsőfokú határozatot a törvény hatályba lépését megelőzően meghozták, és az a törvény hatályba lépését megelőzően jogerőre emelkedett, akkor ezzel az eljárással kapcsolatban igényt álláspontom szerint nem lehet érvényesíteni. Ha az elsőfokú határozatot meghozták a törvény hatályba lépését megelőzően, a fellebbezési határidő azonban a törvény hatályba lépéséig nem telt le, és a fellebbezést a törvény hatályba lépését követően benyújtották, azaz a másodfokú eljárásra sor kerül, ebben az esetben ezt a bírósági eljárást folyamatban lévő eljárásnak kell tekinteni. Hasonló a helyzet akkor is, ha a másodfokú (jogerős) határozatot a törvény hatályba lépését megelőzően meghozták, de a felülvizsgálati határidő a törvény hatályba lépéséig nem telt le, feltéve, hogy a hatályba lépést követően, határidőn belül felülvizsgálati kérelmet nyújtanak be.

A Pevtv. 21. § (1) bekezdése alapján az a bírósági eljárás minősülhet folyamatban lévőnek,⁸² amelyben

– az elsőfokú eljárás a törvény hatályba lépésének napján folyamatban van, azaz amelyben a hatályba lépést megelőző napig eljárást befejező határozatot nem hoztak (a félbeszakadt, szünetelő, illetőleg felfüggesztett – nem befejezett, csak befejezett-ként kezelendő – perket folyamatban lévő pernek kell tekinteni⁸³),

⁸¹ Mondhatnánk azt is egyebekben, hogy a törvény háromféle időtartam-fogalmat is használ: az eljárás számított időtartama mellett ugyanis definiálja a törvény a Pevtv. alapján figyelembe vehető időtartamot, valamint az eljárás észszerű időtartamát is.

⁸² Külön kérdés lehet az is, hogy folyamatban lévő bírósági eljárásnak minősül-e az az eljárás, amely fizetési meghagyásos eljárással indul, és a fizetési meghagyásos eljárás perré alakulása következtében 2022. december 31-én az eljárás folyamatban van. Ezzel összefüggően kérdéses lehet az is, hogy vajon függ-e a törvény hatályba lépését követően az ügy befejezési módjától az, hogy a törvény hatályba lépésének napján az ügy folyamatban lévőnek minősül-e vagy sem.

Megítélésem szerint a törvény hatályba lépésének napján folyamatban lévő ügynek minősül az az ügy is, amely fizetési meghagyással indult, és ellentmondás folytán perré alakult át, és a peres eljárás a törvény hatályba lépésének napján folyamatban van. A törvény 21. § (1) bekezdése szempontjából pedig nincs jelentősége annak a körülménynek, hogy a későbbiek során az ügy milyen határozattal, milyen módon fejeződik be.

⁸³ Bár felmerül a kérdés, hogy folyamatban lévőnek minősül-e a bírósági eljárás, ha bármelyik szinten az eljárás szünetel, félbeszakadt, vagy az eljárást felfüggesztették, azonban ezek az ügyek folya-

- amelyben az elsőfokú, eljárást befejező határozatot a törvény hatályba lépését megelőzően meghozták, a törvény hatályba lépését megelőzően a fellebbezést is benyújtották, és azt a bíróság nem utasította el/vissza (közömbös, hogy az iratok felterjesztése a hatályba lépést megelőzően megtörtént-e),
 - az elsőfokú, eljárást befejező határozatot a törvény hatályba lépését megelőzően meghozták, de a fellebbezési határidő a törvény hatályba lépését megelőzően napig nem telt le, feltéve, hogy a fellebbezési határidő lejártát megelőzően a fellebbezést benyújtották, és azt a bíróság nem utasította el/vissza [ez következik a Pevtv. 3. § (2) bekezdéséből, mert csak ez esetben tekinthető a másodfokú eljárás megindult eljárásnak],
 - a másodfokú határozatot a törvény hatályba lépését megelőzően meghozták, a törvény hatályba lépését megelőzően a felülvizsgálati kérelmet is benyújtották, és azt a Kúria nem utasította el/vissza,
 - a másodfokú határozatot a törvény hatályba lépését megelőzően meghozták, de a felülvizsgálati eljárásra nyitva álló határidő a törvény hatályba lépéséig nem telt le, és a felülvizsgálati kérelmet ezt követően, határidőn belül benyújtották, feltéve, hogy azt a Kúria nem utasította el/vissza [ez következik a Pevtv. 5. § (2) bekezdéséből, mert csak ez esetben tekinthető a másodfokú eljárás megindult eljárásnak].
- A bírósági eljárás „folyamatban léte” szempontjából az eljárást befejező határozat jogerőre emelkedése időpontjának érdemi jelentősége nincsen,⁸⁴ pusztán annyi, hogy amennyiben az elsőfokú határozat elleni fellebbezési határidő még nem járt le, és a fellebbezést a törvény hatályba lépése után benyújtják – azaz az elsőfokú határozat nem emelkedik jogerőre –, úgy az eljárást folyamatban lévő bírósági eljárásnak kell minősíteni.

A fentiek értelmezését követően arra a megállapításra lehet jutni, hogy *nem érvényesíthető vagyoni elégtétel iránti igény akkor, ha*

- az elsőfokú határozatot a törvény hatályba lépését megelőzően meghozták, és a másodfokú bíróság a fellebbezést 2021. december 31-ét követően visszautasítja, és ezáltal az elsőfokú határozat lesz az eljárást jogerősen – a törvény hatályba lépését megelőzően – befejező határozat, valamint, ha:
- a másodfokú határozatot a törvény hatályba lépését megelőzően meghozták, és a Kúria a felülvizsgálati kérelmet 2021. december 31-ét követően visszautasítja, és ezáltal a másodfokú határozat lesz az eljárást jogerősen befejező határozat.

Amennyiben a nemperes ügyben eljáró bíróság azt állapítja meg, hogy a fél olyan eljárással kapcsolatban érvényesít vagyoni elégtétel iránti igényt, amely nem tartozik a 21. § (1) bekezdésének hatálya alá, vagy amely nem felel meg a Pevtv. 21. § (2) bekezdése feltételének, ebben az esetben álláspontom szerint a kérelmet a Pp. 176. § (1) bekezdés f) pontja alapján vissza kell utasítani.⁸⁵

matban lévő, csak befejezettként kezelt ügynek minősülnek a Bűsz. 39. § (2) bekezdése szerint (BDT2021.4396).

⁸⁴ A másodfokú határozatnál a jogerő kérdése fel sem merül.

⁸⁵ Érdemesnek tartom azonban felvetni, hogy akár az elutasítás és visszautasítás fogalmának pontosítása is szükséges lehet, hiszen előfordulhat olyan eset, amikor a régi Pp. fogalomrendszerében is gondolkodni kell a jogalkalmazás során.

Abban az esetben tehát, ha a vagyoni elégtétel iránti igényt olyan eljárással kapcsolatban terjesztik elő, amely a törvény hatálybalépésekor nincsen folyamatban, illetőleg, amely jogerősen nincs befejezve, célszerű olyan okként kezelni, mint amilyenek a Pp. szerinti érdemi vizsgálat nélküli, hivatalból történő visszautasítást megalapozó okok. Ebben az esetben a kérelmet nem kellene kiadni az alperesnek, és az eljárás illetékmentes maradna, míg ha ezekben az esetekben a bíróság érdemben döntene, akkor a felperesnek nem lenne illetékkedvezménye.

Véleményem szerint ugyanakkor a Pp. 176. §-ának tökéletesen megfelelő megoldásra ebben az esetben nem igazán lehet eljutni, bár kétségtelen, hogy a Pp. 176. § (1) bekezdésének f) pontja látszik leginkább alkalmazhatónak: az ugyanis, hogy az igény bírósági úton nem érvényesíthető, hasonlóan bizonyítást nem igénylő, objektív tényeken alapul, és hivatalból vizsgálendő, ugyanúgy, mint az, hogy a Pevtv. szerinti igényt olyan eljárással kapcsolatban terjesztik-e elő, amely a törvény hatálybalépésekor folyamatban van vagy nincs.

A Pp. 176. § (1) bekezdés f) pontjának alkalmazása mellett szólhat – és jómagam is ezt a megközelítést támogatnám – a PK 171. számú állásfoglalás is, amely rögzíti, hogy a (rég) Pp. 130. §-a (1) bekezdésének f) pontja alapján kell a keresetlevelet idézés kibocsátása nélkül elutasítani – a követelés időelőttiségen túlmenően, de az elévülés esetét ide nem értve – minden olyan esetben, amikor az állapítható meg, hogy a követelés érvényesítése bírósági hatáskörbe tartoznék ugyan, az adott követelés azonban jogszabály értelmében bírósági úton nem érvényesíthető.⁸⁶ Érdekes ugyanakkor, hogy éppen a PK 171. sz. állásfoglalásra utaló Pp. kommentár szerint e visszautasítási ok akkor érvényesül, ha a követelés érvényesítése bírósági hatáskörbe tartozna ugyan, ám annak a bíróság előtt történő érvényesítését jogszabály kizárja. A Pevtv. 21. §-ának (1) és (2) bekezdése azonban nem szól arról, hogy ezekben az esetekben a bíróság előtt történő igényérvényesítés „kizárt” volna és az illetet jelenthet az az eset is, amikor a törvény által az igényérvényesítés feltételéül szabott körülmény nem áll fenn. Ebből az utóbbi megközelítésből pedig az vezethető le inkább, hogy a Pevtv. 21. § (1) és (2) bekezdésében foglaltakról hozandó döntésre csak érdemi elutasítás keretében van lehetőség.

Szintén a hatállyal kapcsolatos problémakör egyik pontja, hogyan kell értelmezni a Pevtv. 21. § (2) bekezdését, amely kimondja, hogy e törvény rendelkezéseit – a (3) bekezdés szerinti kivétellel – 2022. december 31. napjáig azzal az eltéréssel kell alkalmazni, hogy vagyoni elégtétel iránti igény csak jogerősen befejezett bírósági eljárással kapcsolatban érvényesíthető.⁸⁷

Ennek kapcsán a törvény hatályba lépésének napján folyamatban lévő eljárással kapcsolatban akkor érvényesíthető igény, ha:

⁸⁶ A Pevtv. 13. §-ához fűzött indokolás szerint a kérelem visszautasításának Pp. 176. § szerinti esetei a Pevtv. rendelkezése értelmében mögöttesen irányadók a nemperes eljárásban is, ugyanakkor meghatároz egy további visszautasítási okot.

⁸⁷ Tehát a 2022. december 31-ig érvényesíthető igények körének lényeges szűkítését szabályozták, amiből kifolyólag ebben az időszakban (különösen az év első felében) lényegesen kevesebb ügy várható, mint a következő években.

- az elsőfokú határozat fellebbezés hiányában 2022. december 31-ét megelőzően jogerőre emelkedik, vagy
- fellebbezés esetén a másodfokú határozatot (azaz a Pevtv. 2. § (4) bekezdése szerinti, eljárást befejező jogerős határozatot) 2022. december 31-ét megelőzően meghozzák, és ezzel az eljárást a Pevtv. 2. § (4) bekezdése szerint jogerősen befejezik, vagy
- az eljárás felülvizsgálati határozattal fejeződik be, és a felülvizsgálati határozatot (azaz a Pevtv. 2. § (4) bekezdése szerinti, eljárást befejező jogerős határozatot) 2022. december 31-ét megelőzően meghozzák.

Előfordulhat olyan eset is, amikor véleményem szerint *nem állapítható meg, hogy az eljárás a Pevtv. hatálya alá tartozik-e*. Ez szerintem akkor merülhet fel, ha egy ügyben a fellebbezési határidő még nem járt le (és a fellebbezés benyújtására még nem került sor), vagy a másodfokú határozattal szemben előterjeszhető felülvizsgálati kérelem határideje nem telt le (és a felülvizsgálati kérelmet a felek még nem nyújtották be), azonban a fél a vagyoni elégtétel iránti nemperes eljárást megindító beadványát ilyen bírósági eljárással kapcsolatban benyújtja. Ilyen esetben szerintem a döntéssel – hogy a bírósági eljárás folyamatban lévő eljárásnak minősül-e – mindenképp meg kell várni a fellebbezési, felülvizsgálati kérelem előterjesztése határidejének lejártát:

- ha a fellebbezés, felülvizsgálati kérelem benyújtására nem került sor, a kérelmet azért kell visszautasítani, mert az ügy nem minősül „a törvény hatálybalépésekor folyamatban lévő” bírósági eljárásnak;
- ha pedig a fellebbezést vagy felülvizsgálati kérelmet benyújtják,⁸⁸ azért kell visszautasítani, mert az eljárás jogerősen nem fejeződött be.

Tehát mindaddig nem dönt a bíróság, amíg a következő eljárási szakaszt megindító beadványát a fél be nem nyújtja, és akár benyújtja azt, akár nem, a visszautasítás indoka mindkét esetben a Pp. 176. § (1) bekezdésének b) pontja lesz a különbséggel, hogy a jogorvoslat benyújtása esetén az eljárás Pevtv. szerinti jogerős befejezésére nem került sor [Pevtv. 21. § (2) bek.], a jogorvoslat be nem nyújtása esetén viszont az eljárás nincs folyamatban [Pevtv. 21. § (1) bek.].

Összességében a Pevtv. 21. §-ában foglaltak álláspontom szerint akár eltérő véleményeket is szülhetnek, amikor arra a kérdésre keressük a választ, hogy érvényesíthető-e igény 2022-ben olyan eljárásokkal összefüggésben, amelyek a törvény hatálybalépésnek napján folyamatban lévőnek minősülnek. A Pevtv. 21. § (3) bekezdése (lásd lentebb is) ugyanis – legalábbis számomra – nem egyértelmű abban a tekintetben, hogy az nem szűkíti azt, hogy ha az eljárás 2021. december 31-én folyamatban lévőnek minősül, és 2022-ben jogerősen befejeződött, lehessen helye bár-

⁸⁸ A felülvizsgálati határidő esetén – a Pevtv. rövid határidőire figyelemmel – ugyanakkor akár sor kerülhet az eljárás felfüggesztésére a Pp. 123. § (2) bekezdése alapján, hiszen teljesül a Pp. egyik felfüggesztési követelménye, az eljárás „folyamatban léte”, a Pevtv. szerint pedig a felülvizsgálati eljárás folyamatban lévő eljárás, valamint a jogszabály (Pevtv.) sem tiltja az eljárás felfüggesztését. Véleményem szerint azonban a Pp. 123. § (2) bekezdése megfelelő alkalmazási lehetőségének hiánya áll fenn azon okból kifolyólag, hogy nem valósul meg a Pp. szerinti követelmény, mely szerint az „ügy eldöntése” függ a másik eljárástól, ugyanis a Pevtv. szerinti esetben nem az ügy eldöntése függ ettől.

milyen igényérvényesítésnek vagy éppen ellenkezőleg: ha az egyes részzakaszok (elsőfok, másodfok) már befejeződtek, a 21. § (3) bekezdés kizárja az igényérvényesítést, és 2022-ben önmagában egyes eljárási szakaszok elhúzódása miatt nem lehet kérelmet előterjeszteni. Álláspontom szerint a vagyoni elégtétel iránti igénynek a 2022. évben kizárólag jogerősen befejezett bírósági eljárással kapcsolatban érvényesíthetősége alól a (3) bekezdés kivételt alapoz meg: ha 2022. január 1-jéig az elhúzódás miatti kérelmet az EJEB nyilvántartásba vette, úgy négyhónapos jogvesztő határidőn belül a vagyoni elégtétel iránti igény akkor is érvényesíthető, ha az eljárás folyamatban van.

4.4. AZ EJEB ELŐTTI ELJÁRÁSOKKAL VALÓ KAPCSOLAT

Szintén a Záró rendelkezések között szerepel a Pevtv. 21. § (3) bekezdése, amely szerint e törvény hatálybalépését követő négy hónapos jogvesztő határidőn belül a bírósági polgári peres eljárás elhúzódásával kapcsolatos vagyoni elégtétel iránti igény e törvény szerinti érvényesítésére az a fél is jogosult, akinek a bírósági eljárás elhúzódása miatt az EJEB-hez benyújtott kérelmét az EJEB e törvény hatálybalépésének napjáig nyilvántartásba vette, de még nem bírálta el, kivéve, ha a kérelem EJEB-hez történő benyújtásakor az 1993. évi XXXI. törvénnyel kihirdetett, az emberi jogok és az alapvető szabadságok védelméről szóló, Rómában, 1950. november 4-én kelt Egyezmény 35. cikkének 1. bekezdésében meghatározott, az adott ügyre vonatkozó határidő már eltelt.

Felmerül a kérdés, hogy a 21. § (3) bekezdésében írt, *négyhónapos jogvesztő határidőt mikortól kell számítani, van-e jelentősége a határidő szempontjából az EJEB-hez benyújtott kérelem nyilvántartásba vételének vagy befogadásának.* A jogvesztő határidő⁸⁹ a törvény hatályba lépésétől számít, feltétele pedig a törvény egyértelmű rendelkezése értelmében az EJEB-hez benyújtott kérelem nyilvántartásba vétele. Meglátásom szerint nem okozhat különösebb gyakorlati nehézséget az a tény, hogy ettől elkülönül a befogadhatóság vizsgálata, mivel amennyiben az EJEB 35. cikkének 1. bekezdésében meghatározott, az adott ügyre vonatkozó, a végleges határozat meghozatalától számított határidő már eltelt, akkor a Pevtv. 21. § (3) bekezdése második fordulata miatt a kérelmet el kell utasítani, egyéb esetben pedig az eljárásra a Pevtv. 17. § (2) bekezdése irányadó.

Ha a kérelmező a négyhónapos jogvesztő határidőn túl nyújtja be a kérelmet, akkor pedig azt a szabályt kell alkalmazni, amely alapján a Pevtv. 21. § (3) bekezdésében a keresetindításra meghatározott jogvesztő határidő túllépése az eljárás megindítására jogszabályban megállapított határidő elmulasztása, a 9. § (4) bekezdés utaló szabálya szerint ilyenkor a Pp. 176. § (1) bekezdés i) pontja alapján a kérelmet vissza kell utasítani.

⁸⁹ Ez a jogvesztő határidő anyagi jogi igényérvényesítési határidő (emiatt alkalmazandó a 4/2003 Polgári jogegységi határozat), a határidő utolsó napja pedig a Ptk. 8. § (3) bekezdése értelmében 2022. május 2. napja.

A Pevtv. 21.§ (2) bekezdésével összevetve külön felmerül, hogy az ott írt esetében is alkalmazandó-e a 21. § (3) bekezdése, azaz, hogy EJEB-eljárás esetén is csak jogerősen befejezett eljárással kapcsolatban érvényesíthető igény. A (3) bekezdés kivételt alapoz meg a vagyoni elégtétel iránti igénynek a 2022. évben kizárólag a jogerősen befejezett bírósági eljárással kapcsolatban érvényesíthetősége alól. Ebből következően pedig amennyiben 2022. január 1-jéig a bírósági eljárás elhúzódsága miatti kérelmet az EJEB nyilvántartásba vette, úgy négyhónapos jogvesztő határidőn belül a bírósági polgári peres eljárás elhúzódsásával kapcsolatos vagyoni elégtétel iránti igény akkor is érvényesíthető, ha az eljárás folyamatban van.

Az EJEB előtti eljárásban olyan nemzeti eljárás miatt is kérhető kompenzáció, amely még jogerősen nem fejeződött ugyan be, de már olyan régóta folyamatban van, hogy a jogsérelem megállapítható. Ebben az esetben az eljárás igényérvényesítésig terjedő, jogerősen le nem zárt szakaszának értékelése is kérelmezhető az EJEB előtt.

A Pevtv. 17. § (1) bekezdése úgy rendelkezik, hogy ha a bíróság a nemperes eljárás folyamán megállapítja, hogy az EJEB előtt a bírósági eljárás vizsgált szakaszának elhúzódsásával kapcsolatban a kérelmező által kezdeményezett eljárás van folyamatban, az EJEB eljárásának befejezéséig – a (2) bekezdésben foglalt kivételekkel – a nemperes eljárást felfüggeszti. Ennek kapcsán újabb kérdés adódik: *folyamatban lévőknek kell-e tekinteni az EJEB-eljárást a 17. § (1) bekezdés alkalmazásában, ha az EJEB a kérelmet csupán nyilvántartásba vette?* Erre a kérdésre azonban véleményem szerint egyértelmű válasz adható, ugyanis a (2) bekezdés rendelkezéseiből, valamint a 21. § (2) bekezdéséből is az következik, hogy folyamatban lévőnek tekintendő az EJEB-eljárás, ha a kérelmező kérelmét az EJEB nyilvántartásba vette.⁹⁰ Úgy vélem, hogy azért nem okozhat különösebb gyakorlati nehézséget az, hogy a nyilvántartásba vétel tényétől elkülönül a befogadhatóság vizsgálata, mivel amennyiben az EJEE 35. cikkének 1. bekezdésében meghatározott, az adott ügyre vonatkozó, a végleges határozat meghozatalától számított határidő már eltelt, akkor a Pevtv. 21. § (3) bekezdése második fordulata miatt a kérelmet el kell utasítani, egyéb esetben pedig az eljárásra a Pevtv. 17. § (2) bekezdése lehet irányadó.

A 17. § (1) bekezdésével összefüggésben szeretném felhívni a figyelmet arra, hogy elméletileg akár az a nagyon érdekes eset is előfordulhat, hogy a nemperes eljárásban eljáró bíróság az eljárást a Pevtv. 17. § (1) bekezdése alapján felfüggeszti, majd az EJEB is felfüggeszti a saját eljárását. Ez esetben azonban a nemperes eljárás felfüggesztésének lehetősége megszűnik a Pevtv. 17. § (2) bekezdés b) pontja értelmében, és az eljárást folytatni kell.

Szintén az EJEB eljárásához köthetően, azonban inkább a Pevtv. 8. §-ában írtakkal összefüggésben az a kérdés is felmerül, hogy ha az EJEB a teljes bírósági eljárást

⁹⁰ Az EJEB először a kérelmet nyilvántartásba veszi (iktatja), ami annak hivatalos igazolása, hogy a kérelem megérkezett az EJEB-hez. Ezt követi a befogadhatóság vizsgálata, amely a kérelem érdemi vizsgálatra alkalmasságáról („admissibility”) szóló állásfoglalás: a befogadható (vagy elfogadható) kérelemnek eleget kell tennie – többek között – az EJEE 35. cikk 1. bekezdésében foglalt feltételek. Az EJEB a határidő elmulasztása esetén a kérelmet érdemi vizsgálat nélkül elutasítja. (Lásd bővebben: Rules of Court, 62. o.)

vizsgálta, de csak egy része tekintetében ítelt meg elégtételt (tehát elbírált a teljes bírósági eljárást), a további elbírált, de vagyoni elégtétellel nem kompenzált rész tekintetében ítelt dolog keletkezik-e. Arra figyelemmel, hogy az EJEB az eljárásban a nemzeti eljárás egészéről, nem a Pevtv. szerinti eljárási szakaszokról mond ítéletet, ezért a kérdés megítélése meglehetősen összetett, hiszen az ítelt dolog fogalmának analóg használatával kapcsolatos aggályok miatt (az EJEB előtti eljárásnak az állam az alperese, a Pevtv. szerinti eljárásnak a bíróság) ez nem egyértelmű, ezzel kapcsolatban érdemes várni, hogy miként válaszol a gyakorlat.

Minden esetre annyit rögzíthetünk megítélésem szerint, hogy a vizsgálat tárgyát csak a bírósághoz fordulásig vagy ítélethozatalig terjedő idő képezi, mivel az EJEB akkor ítél meg az eljárás egy része tekintetében kártérítést, ha a bírósági eljárás még nem fejeződött be. Ebből kifolyólag álláspontom szerint csak a bírósághoz fordulásig/ítélethozatalig terjedő időszakra megítelt kártérítés lehet az, ami beszámít a Pevtv. alapján megállapított vagyoni elégtétel összegébe. Akkor áll be az a körülmény, hogy nincs helye további igényérvényesítésnek a Pevtv. alapján., ha az EJEB eljárás időpontjában már a magyar bírósági eljárás jogerősen befejeződött, és az EJEB a teljes bírósági eljárást vizsgálva ítél meg elégtételt.

5. KONKLÚZIÓ

A jogalkotási folyamatot szemlélve rögtön szemet szúr, hogy az észszerű időn belül befejeződő eljáráshoz való jog érvényesítésére hivatott hatékony jogorvoslati lehetőség megteremtését a törvényhozó vajon miért szűkítette le a polgári peres eljárásokra. Maga az Általános indokolás is kiemeli ugyanis, hogy a magyar eljárásjogi szabályozás strukturális megújítása mellett szükséges az egyes ágazati eljárási szabályrendszerek sajátosságaihoz igazodó, az eljárás esetleges elhúzódásával okozott jogsérelmet kompenzáló jogorvoslati eljárás megteremtése is. Ezt a célt szolgálta a korábbi 2018-ban benyújtott T/2923. számú törvényjavaslat, amely a közigazgatási és büntetőeljárásokkal összefüggésben esetleg felmerülő alapjogsértések vagyoni (pénzbeli) elégtétellel történő kompenzálását, valamint az ezt lehetővé tevő eljárást is szabályozni kívánta.

A jogalkalmazás például a büntetőeljárásokkal kapcsolatban is elismerte,⁹¹ hogy „[N]em kétséges, hogy a büntetőeljárás indokolatlan elhúzódása okozhat az egyén számára érdeksérelmet, vagyoni és nem vagyoni hátrányt egyaránt.” Ugyanakkor azt is kimondta, hogy „[A] büntetőeljárásban alkalmazandó Be. az eljárás indokolatlan elhúzódása miatt – meghatározott feltételek esetén az eljárási kifogás előterjeszhetőségét meghaladóan –, eltérően a polgári eljárásra irányadó szabályoktól, közvetlen igényérvényesítési lehetőséget nem biztosít.”

Az EJEB a hazai jogalkotótól ettől függetlenül véleményem szerint azt várta el, hogy minden bírósági eljárással összefüggésben dolgozzon ki hatékony jogorvoslati lehetőséget, és ezt ne kizárólag a polgári peres eljárásokkal összefüggésben

⁹¹ Kúria Pfv.IV.21.699/2016/4.

tegye meg. Ennek kapcsán meg kell jegyezni, hogy a jogalkotó által gyakorlatilag különösebb indokolás nélkül elvetett, „Az egyes bírósági eljárások elhúzóásával kapcsolatos vagyoni elégtétel érvényesítéséről” című, T/2923. számú törvényjavaslat elfogadásával álláspontom szerint az EJEB elvárásainak eleget tettek volna. Abban a tekintetben is teljesült volna az EJEB gyakorlatának való megfelelés, hogy nem eljárási szakaszokra lebontva, hanem a teljes eljárást figyelembe véve állapították volna meg a vagyoni elégtételt. Önmagában a Pevtv.-vel azonban a modern jogállami keretek között számomra – ahogyan erre Borbás Beatrix is rámutatott⁹² – elképzelhetetlen, a más eljárásokra (büntető, közigazgatási peres és egyéb bírósági nemperes) is irányadó számonkérhetőség elvi és gyakorlati lehetőségének el nem ismerése áll fenn.

Érdeklődéssel várhatjuk, hogy a Pevtv. az észszerű időn belüli eljáráshoz való joggal összefüggésben hogyan fog kihatni az alapjog és a személyiségi jogok sérelmével kapcsolatos igényérvényesítés problémájára.

A Pevtv. kétségtelenül eleget tesz annak a „követelménynek”, amely szerint az alanyi jogok biztosítása a tárgyi jogban önálló jogi normával történik, amely pedig tényállásból és jogkövetkezményből áll: a törvény mind a kettőt rendezi. Meghatározza azon esetköröket, amelyek esetén ezek a jogkövetkezmény (vagyoni elégtétel fizetésére kötelezés) alkalmazandók. A tényállási oldalon azonban a jogalkotó nem foglalt állást abban a tekintetben, hogy az észszerű időn belüli eljáráshoz való jogot személyiségi jogként vagy eljárási alapjogként értékeli. A külön jogszabályban való rendezéssel egyúttal viszont álláspontom szerint egy önálló alanyi jog jött létre, amely mind a személyiségi joghoz, mind pedig a többi bírósági eljárási alapjoghoz képest speciális.

A törvény alapján azonban úgy tűnik, hogy a jövőben a bírósági jogkörben, az észszerű időn belüli eljáráshoz való jog megsértésével okozott károkért való felelősség tényállása olyan különleges felelősségi tényállásnak fog minősülni, amely alapján a bíróságok számára támasztott felrőhatósági mérce nemhogy alacsonyabb, hanem jóval magasabb a jelenleginél.

⁹² BORBÁS (7. l.j.) 240.